

DİLDE SADELEŞME VE DİL AKADEMİSİ TARTIŞMALARI: TÜRK DİLİ DERGİSİ (1976)*

*Mehmet ÖZDEMİR***

*Üzeyir SÜĞÜMLÜ****

ÖZET

İnsan, dünyaya geldikten sonra anne-babasından, çevresinden farkında olmadan ana dilini öğrenmekte ve bu dilin gramer yapısını yine farkında olmadan edinmektedir. İnsanın çevresindeki her şey, dil ile anlam kazanmakta ve insan; düşünce evrenini, hayal dünyasını öğrenmiş/edinmiş olduğu ana dili üzerine bina etmektedir.

Diller, toplumlar gibi tarihi süreç içerisinde değişir, gelişir ve farklılaşır. Türk dili de Orhun Abideleri'nden bu güne uzanan tarihi süreç içinde değişmiş, gelişmiş ve farklılaşmıştır. Bu değişim, gelişim ve farklılaşma bütün diller için geçerlidir ve süreklilik arz etmektedir.

Cumhuriyet'le birlikte Türk dili üzerindeki tartışmalar yoğunlaşmış ve dilde reformlar yapılmaya başlanmıştır. Bu reformların ana eksenini, M. Kemal Atatürk'ün, "Türkçeyi yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarma" şeklinde ifade ettiği anlayış oluşturmaktadır. Türk Dil Kurumu, dilde yapılan reformların ve yeniliklerin kurumsal yapısını oluşturmuştur. Daha sonraki süreçte, dili sadeleştirme reformları, dil üzerinden birçok tartışmanın yapılmasına sebep olmuştur. Dilde yenilik yapanlar, bunu Türkçe adına yaptıklarını söylemişler, buna karşı çıkanlar da bu karşı çıkışı, yine Türkçe adına yaptıklarını söylemişlerdir. Özellikle belli dönemlerde (1970'li yıllar) siyasetle doğrudan ilişkili olarak dil tartışmaları iyice yoğunlaşmıştır. Bu yıllarda meydana gelen tartışmaların önemli bir boyutunu "dilde sadeleşme" çabaları, diğer boyutunu ise "dil akademisi" tartışmaları oluşturmaktadır.

Buradan hareketle, çalışmanın konusunu, Türk Dil Kurumu tarafından aylık olarak yayınlanan Türk Dili Dergisi'nin 1976 yılındaki sayılarında yer alan "dilde sadeleşme ve dil akademisi tartışmaları" oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, Türk Dili Dergisi'nin 1976 yılı sayılarında, dil ve dil akademisi tartışmalarını çeşitli başlıklar altında ortaya çıkarmak ve bunların bir değerlendirmesini yapmaktır. Türk Dili Dergisi'nin Ocak (1976) sayısından Aralık (1976) sayısına kadar toplam on iki sayısı incelenmiş ve tartışmaların içeriğine göre başlıklar oluşturulmuş ve değerlendirmeler yapılmıştır.

* Türk Dili Dergisi'nin 1976 yılı sayılarının incelenmesinin sebebi; dilde sadeleşme ve dil akademisi tartışmalarının o yılda yoğun bir şekilde yapılmış olmasıdır.

Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: mehmetoz@sakarya.edu.tr

*** Uzm. Türkçe Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, El-mek: u.sugumlu@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Dilde sadeleşme, Dil tartışmaları, Dil akademisi tartışmaları

**LANGUAGE PURIFICATION AND LANGUAGE ACADEMY
DISCUSSIONS:
THE JOURNAL OF TURKISH LANGUAGE (1976)**

ABSTRACT

Human beings unconsciously learn their mother tongue from their parents and environment, and acquire its grammatical structure unconsciously as well. Everything surrounding human beings, acquire their meaning with language and people construct their universe of thought, imagination primarily on their mother language.

Languages, like societies, change, grow and differentiate throughout the history. Turkish language has also changed, developed and differentiated in the course of history from Orkhun Monuments to date. The changes, developments and differentiations apply to all languages and are continuous.

In the case of Turkey, soon after the proclamation of Turkish Republic, discussions focusing on the Turkish language intensified and new language reforms were made. In the main axis of these reforms, lies the understanding expressed by M. Kemal Atatürk as "the liberation of Turkish language from the chains of foreign languages". Turkish Language Association, constituted the institutional structure of the language reforms and innovations. Subsequently, language purification reforms gave rise to many debates over the language. Both the reformers and the opposers defended their position claiming it's for the sake of Turkish language. Especially during certain periods (the 1970s) these debates heated in direct relation with politics. There were two important aspects of the discussions during this period; "language purification" and "language academy".

Hence, the subject of this study is the "simplification of language and language academy " discussions in the volumes of 1976 of Turkish Language magazine, published monthly by the Turkish Language Society. The purpose of the study is to reveal and assess the main topics of "the language and the language academy discussions" in Turkish Language magazine's 1976 volumes. Twelve volumes of Turkish Language magazine from January (1976) to December (1976) were examined, topics according to the content of discussions were created and evaluations were made.

Key Words: Language Purification, Language Discussions, Language Academy Discussions

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013*

Giriş

İnsan, dünyaya geldikten sonra anne-babasından, çevresinden farkında olmadan ana dilini öğrenmekte ve bu dilin gramer yapısını yine farkında olmadan edinmektedir. İnsanın çevresindeki her şey, dil ile anlam kazanmakta ve insan; düşünce evrenini, hayal dünyasını öğrenmiş/edinmiş olduğu ana dili üzerine bina etmektedir. İnsan; zamanla, dili kullandıkça, dilin işlevlerini, etkililiğini daha iyi kavramaktadır.

İnsanoğlu için pek çok açıdan büyük önemi olan, kültürün en temel öğelerinden biri sayılan dil olgusu, çok eski zamanlardan beri onun ilgisini çekmiştir. Hiç kuşku yoktur ki, düşünme, düşündüğünü uygulama, yaratma, yenilikler ortaya koyma bakımından dünyadaki bütün yaratıklardan değişik nitelikler, yetenekler taşıyan, insanoğludur (Aksan, 1999: 16; Aksan, 2007: 16).

Dil, değişik açılardan birçok bilimin alanına girmektedir. Ruhbilim, toplumbilim, budunbilim, fizyoloji, akustik, vb. bilimlerin inceleme konuları arasında dil olguları yer alır. Dil, çok değişik görünümeler sunan, ancak bir soyutlama işlemiyle birbirinden ayrı olarak ele alınabilecek yönler içeren karmaşık bir bütündür (Vardar, 2001: 11-38). Dil, sözlü ve yazılı olarak iletişimde kullandığımız, doğduğumuzda hazır bularak edinmeye başladığımız, doğrudan doğruya insana özgü, çok güçlü, büyümlü bir düzendir; düşünme ve düşünüleni aktarma dizgesidir (Aksan, 1999: 13).

Dil, insanların meramlarını anlatmak için kullandıkları bir sesli işaretler sistemidir. Elle başla, gözle kaşla işaretler yaparak da bazı duygularımızı, düşünce ve dileklerimiz anlatırız. Fakat en mükemmel anlatma (expression) vasıtamız dilimizdir (Banguoğlu, 2007: 9). Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık, milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese, seslerden örölmüş muazzam bir yapı, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir (Ergin, 2002: 13).

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir araç olarak da tanımlanır. Ancak dil, bu işlevi yanında, bir insanın yetişmesine, zihni bakımdan gelişmesine de yardımcı olur. Çünkü insan dille düşünür ve dil aracılığıyla hisseder (Aktaş ve Gündüz, 2004: 9). Her dil, dil-dışı gerçekliği farklı bir yönden yansıttığı için farklı toplumların dünyaları birbirinden farklı olur. Böyle olunca da toplumlarda yaşayan insanların dünyaları da birbirinden farklılaşır (Kıran, 2002: 262).

Düşünme ve dil gelişimini birbirinden soyutlamak mümkün değildir. Her ikisi de birbirini tamamlayan ve birbirine paralel giden gelişmelerdir (Küçükkaragöz, 2002: 96). Dile, insan açısından bakınca, insanın dünyadaki yerini ve değerini belirleyen odur (Aksan, 2007: 11). Kişi, kendi iç dünyasıyla dış dünya arasında dil aracılığıyla bağlantı kurar. Kendini çevreleyen dış dünya ile kurduğu iletişim, dili kullanabilme yetisiyle doğru orantılıdır (Aydın, 2009: 20). Dil (langage) ile düşünce organı olan beyin destekleşe oluşmuş olmalıdır. Öyle ki sonuçta dil düşünmenin de bir vasıtası olmuştur (Banguoğlu, 2007:9). Humboldt'un dediği gibi, “İnsan ancak dili ile insandır.”

Dili ile toplum arasında sıkı bir bağ vardır ve tarihi süreçte, değişimlerden her ikisi de etkilenmiş ve birbirini etkilemişlerdir. Dilin toplumsal bir olgu olduğunu söyleyen Wilhelm von Humboldt'a göre diller özgür olarak doğmazlar, ilişkin oldukları insan topluluklarına bağlı olarak belli sınırlar içinde ilerler, uluslarla birlikte gelişir, onların manevî özelliklerinden oluşur. Bu bakımdan insan topluluklarında hadiseler doğru olarak anlaşılacak isteniyorsa, bir ulusun karakterini en açık şekilde ortaya koyan, gelişmeleri en iyi gösteren, dil üzerinde durulmalıdır (Akarsu, 1998: 45).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Dil ile politika arasında yakın bir ilişkinin olduğu, dilin milli kimliğin en önemli unsurlarından biri sayıldığı, 19. yüzyıldan bu yana yaygın olarak kabul edilmektedir. Dil, bu bakımdan toplumun sadece bir iletişim aracı olmaktan öte, aynı milletten insanların oluşturduğu grup psikolojisini yansıtan bir sembol olarak da düşünülmektedir (Tachau, 1964: 191).

Dili, sadece toplumsal bir iletişim aracı olarak görmenin ötesinde; dilin, tarihi, politik ve kültürel bir yönlendirmenin vazgeçilmez parçası olarak görülmesi, dile politik müdahale kurumunu doğurmuştur. Buna Türkiye'nin geleneksel bürokratik yapısının özellikleri de eklenince dil kullanımı politik iktidarların tutumuna göre şekillenebilen, zaman zaman yasayla değiştirilebilen bir hal almıştır (Belge, 1989: 2604).

Çalışmanın konusu, Türk Dil Kurumu tarafından aylık olarak yayınlanan Türk Dili Dergisi'nin 1976 yılındaki sayılarında yer alan 'dilde sadeleşme ve dil akademisi tartışmaları' ile sınırlıdır. Çalışmanın amacı, Türk Dili Dergisi'nin 1796 yılı sayılarında, dilde sadeleşme ve dil akademisi tartışmalarını çeşitli başlıklar altında ortaya çıkarmak ve bunların bir değerlendirmesini yapmaktır. Türk Dili Dergisi'nin Ocak (1976) sayısından Aralık (1976) sayısına kadar toplam on iki sayısı incelenmiş ve tartışmaların içeriğine göre başlıklar oluşturulmuş ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Dil Tartışmaları ve Dil Devrimi

Diller, toplumlar gibi tarihi süreç içerisinde değişir, gelişir ve farklılaşır. Türk dili de tarihi sürecinde değişmiş, gelişmiş ve farklılaşmıştır. Süreklilik arz eden bu değişim, gelişim ve farklılaşma bütün diller için geçerlidir ancak Türk dili için daha büyük ölçüde geçerlidir.

Yazılı ilk örnekleriyle 8. yy'de Köktürk kitabelerinde karşılaştığımız ve o günden bu güne gelişme ve değişme çizgisini metinler üzerinden takip edebildiğimiz Türk dili, bu uzun macerası boyunca Çin, Hint, Fars, Arap ve Batı medeniyetleri gibi birçok güçlü medeniyetlerle karşılaşmıştır. Sonuçta dilimiz, bütün bu karşılaşmalardan ve mücadelelerden alınının akıyla çıkmayı başaramamıştır. Ayrıca sosyal hayatımızda yaşadığımız "iki medeniyet değiştirme" hadisesi de tesirlerini, daha fazla dilimiz üzerinde hissettirmiştir. Orta Asya bozkır medeniyetinden İslâm medeniyetine geçişte ve Batı medeniyetine geçmeye karar verdikten sonra karşılaştığımız dil tartışmaları, büyük ölçüde bu önemli hadiselerin sonucunda yaşanmıştır.

Türkiye'de dil tartışmalarının kaynağının 19. yüzyılda Tanzimat'a kadar uzandığı, II. Meşrutiyet'le çetin tartışmalara dönüştüğü, Cumhuriyet'le birlikte ise bir medeniyet değiştirme meselesi olarak gündemde kalmaya devam ettiği görülmektedir (Özcan Gönülal, 2011: 1128). Tanzimat yılları, dilde tasfiyenin yapılması gerektiğinin dillendirildiği yıllardır. Fransız İhtilali ile birlikte gelen fikir akımlarının yanı sıra dil problemi de gündeme girmiş ve tartışılır olmuştur. Genç Kalemler'in Selânikte başlattıkları "Yeni Lisan" hareketi de dilde sadeleşme hareketlerine çok önemli katkılarda bulunmuş ve bu güne dahi ışık tutacak ilkeler belirlemiştir (Öksüz, 2004). Ne var ki bu konuda ciddi bir hamle için üççeyrek asır geçmesi, bunu devlet meselesi olarak görececek bir önderin gelmesi gerekiyordu (Pala, 2002: 50).

Bu çalışmada ele alınan 1970'li yılların "Dilde Sadeleşme ve Dil Akademisi Tartışmaları" böyle bir sürecin sonlarında ortaya çıkan tartışmaların sadece bir bölümünü oluşturmaktadır. Tanzimat'la birlikte başlayan "Dilde sadeleşme" çabaları ve dil üzerine yapılan tartışmalar, Cumhuriyet'in ilânından sonra yapılan reformlarla da yoğun bir şekilde devam etmiştir. Bu reformların ana eksenini, M. Kemal Atatürk'ün, Sadri Maksûdi Arsal'ın "Türk Dili İçin" isimli eserine yazdığı takrizde yer verdiği; "Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır." şeklinde ifade ettiği anlayış oluşturmaktadır. Bu anlayış daha sonra Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kuruluşuyla devlet politikası haline gelerek uzun süre devam etmiştir. Türk Dil Kurumu, dilde yapılan reformların ve

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

yeniliklerin kurumsal yapısını oluşturmuştur. Dilde yenilik ve sadeleşme isteyenler, TDK etrafında toplanmış ve çalışmalarını TDK bünyesinde yapmaya başlamışlardır. Atatürk'ün önderliği ile 1933'te başlayan yabancı sözcüklere karşılık bulma işi büyük bir hızla ilerlemiş ve 1935 yılına kadar sürmüştür (Levend, 1960: 416, 426). Bazılarının görüşüne göre bundan sonra çalışmalar yavaşlamış ve hatta 1950-1960 yılları arasında dil devriminde bir duraklama, gerileme görülmüştür (İmer, 1973: 179).

Bir ulusta devrimlerle birlikte yeni giren görüşler, yeni kavramları ve yeni adımları gerektirir (Akarsu, 1998: 97-98). 1928 kasımında yapılan Alfabe değişimi, Cumhuriyet'i kuran kadroların Türkçe üzerinde yapmayı düşündükleri geniş kapsamlı değişikliklerin sadece bir parçasıydı. Bu değişiklik, Bernard Lewis'e göre, Türkiye'nin laik ve modern bir devlet olma hedefinin ve bu hedefe inanan açık fikirli bir kuşak yetiştirme projesinin önemli bir parçasıdır (Lewis, 1993: 276, 428). Daha sonraki süreçte, dili sadeleştirme reformları, dil üzerinden birçok tartışmanın yapılmasına sebep olmuştur. "Öz dil" veya "öz Türkçe" diyerek dil devrimini devam ettirdiklerini savunanlar ile "yaşayan Türkçe"yi savunarak "milli dil"e hizmet ettiklerini söyleyenler de bunu Türkçe adına yaptıklarını iddia etmişlerdir. Belli dönemlerde (1970'li yıllarda) siyasetle doğrudan ilişkili olarak dil tartışmaları iyice yoğunlaşmıştır. Bu yıllarda meydana gelen tartışmaların önemli bir boyutunu da "Dilde Sadeleşme ve Dil Akademisi" tartışmaları oluşturmaktadır.

Özellikle 70'li yıllar, bir bütün halinde ve geçmiş dönemlerle kıyaslanarak ele alındığında, siyasi görüşlerin hayatın her safhasında yer aldığı, sosyal hayatın birinci derecede amil unsuru olduğu görülmektedir (Coşar-1, 1992: 3). Dil de bu etkiden kendini kurtaramamıştır. O yıllarda dil meselesi, toplumun önemli bir meselesi olarak görülmüştür. Dilde yenilik taraftarı olduğunu savunanlar; dili özüne döndürmek amacını, "ulusal bir görev" olarak adlandırmaktadırlar ve bunu "Türkçe'yi yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarma" hareketi olarak görmektedirler. Daha da ileri gidip, çağa ayak uyduramayışın ve geri kalmışlığın temel nedeninin Türkçeye sırt dönüştürme aranması gerektiğini düşünenler de vardır (Coşar-1, 1992: 5). Bunlara karşılık, Türkçe'yi öze döndürme" iddiasında bulunanların yapmak istediklerini "karanlık" görenler de bu yılların bir gerçeğidir (Hacıeminoğlu, 2011).

Bu dönemde dil tartışmalarının ağırlıklı bir bölümünü kurumlara yönelik eleştiriler oluşturmaktadır. Bu kurumlar içinde özellikle Türk Dil Kurumu, bütün meselenin sorumlusu olmakla suçlandığı gibi konumu, çalışma yöntemi, hatta varlığı sebebiyle de tartışmalara konu olmuştur. Diğer bir kurum olan TRT'de, dil politikası yüzünden eleştirilmiştir. Geniş halk kitlelerine ulaşabilme gücü nedeniyle TRT, TDK'nin dil politikasını desteklediği ve yaydığı için eleştiriler almıştır. Yine Milli Eğitim Bakanlığı da eleştiriye uğrayan kurumlardandır. Özellikle ders kitaplarının dili ile ilgili konularda ve Türk Dil Kurumu ile birlikte hareket etmesi noktasında eleştirilmiştir (Coşar-2, 1992: 33-35; Hacıeminoğlu, 2011: 54-60; Timurtaş, 1995: 66).

Dil ile ilgili siyasi tartışmalar ve hükümetlerin sık sık değişmesi radyo, televizyon ya da devletin çıkardığı ders kitapları gibi etkili araçlarda kullanılan Türkçenin sürekli değişmesine sebep olmuş, dil planlamasıyla amaçlanan ilkelerden biri olan "standardizasyon" bir türlü sağlanamamıştır. Tüm tartışmalara rağmen dilde reform hareketinin Cumhuriyet'in hedeflediği sosyal ve kültürel değişime paralel olarak başarıyla sonuçlandığı, bu sayede Türkçenin söz varlığının Türkçeleşmesine büyük katkılar sağladığı söylenebilir. Ancak bunun lengüistik açıdan önemi tartışılabilir (Özcan Gönülal, 2011: 1136).

Sonuçta bütün bu tartışmalar birbirinden farklı iki temel anlayış etrafında toplanmıştır. Bu temel anlayışlardan birincisine göre, Türk dili Tanzimat'tan bu yana yeteri kadar sadeleşmiş, 150 yıldan beri işlene işlene durulmuştur. Bu nedenle dili, devrim yoluyla aşırı ve yeni değişimlere götürmek yersizdir. Dile böyle bir müdahale, sadece dilin yapısına zarar vermekle kalmamakta, toplumun sosyal yapısında ve tarihi bağlarında da gedikler açmaktadır. İkinci temel anlayış, dil

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

devrimini benimseyen fakat uygulamada ölçü tanımayan anlayıştır. Bu düşüncüyü savunanlar, bir şair, bir yazar ve bir aydın olarak yeni kelimeler yaratma ve dili zenginleştirme konusunda hiçbir kural tanımadan, dile istenildiği biçimde müdahale edilebileceği düşüncesindedir (Korkmaz, 1973: 106-107).

Dil Akademisi

Akademi kelimesi Yunanca bir kelimedir ve günümüzde; bilim, edebiyat ve sanat konularını tartışmak için bir araya gelen üyelerin oluşturduğu kurullara akademi adı verilmektedir.

Dünyanın birçok ülkesinde dil ve edebiyat meselelerini konu edinen akademiler vardır. Bazı akademiler, doğrudan dil ve edebiyat kavramları üzerinde çalışmalar yapmakta, bazıları da daha genel olarak bilimsel, kültürel, edebi ve sosyal çalışmalar yürütmektedir. Dil ve edebiyat konsepti ile çalışan akademilerin birçok örneği bulunmaktadır. Almanya’da Berlin İlimler Akademisi, Belçika’da Fransız Dili ve Edebiyatı Kraliyet Akademisi, Çin’de Çin Akademisi, Fransa’da Fransız Akademisi, Yazıtlar ve Edebiyat Akademisi, Goncourt Akademisi ve Mallarme Akademisi, İngiltere’de Britanya Akademisi, İspanya’da İspanya Kraliyet Akademisi, İsveç’te İsveç Akademisi, İtalya’da Arcadia Akademisi ve Della Crusca Akademisi bu akademilerden bazılarıdır (Hakan, 1982: 229-230).

Bu akademiler arasında, ülkemizde en yaygın bilineni ve Türkiye’deki dil akademisi çalışmaları için örnek gösterileni Fransız Akademisi’dir. Fransa’da devlet tarafından tanınmış, ilim adamları ve edebiyatçıların oluşturduğu toplulukların en eskisi olan Fransız Akademisi, Kardinal Richelieu tarafından ve Kral XIII. Louis’in izniyle 1635’te kurulmuştur. Akademi, kurulduğu yüzyıldan 1932 yılına kadar sözlük tekniği açısından çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar, kelimelerin gelişmesini, dile girişlerini, halkın zorlamasıyla uğradığı değişikliği, bazı kelimelerin unutuluşunu konu almaktadır. Akademideki çalışmalar bir komisyon tarafından yürütülmektedir. Topluluk veya kişilerin verdiği sorular incelenmekte, gerektiğinde yanıt verilmektedir. Akademi ilk başlarda edebiyatçıların oluşmakta iken daha sonraki zamanlarda, edebiyatçıların oluşturduğu bir akademi olmaktan çıkmış ve akademisyenlerden, hukukçulara ve diplomatlara kadar birçok farklı kesim akademide yer almaya başlamıştır (Hakan, 1982: 226-227). Bu yapısına rağmen Fransız Akademisi, günümüzde Fransızca konusunda tek yetkili kurumdur.

Türkiye’de dil akademisi tartışmalarının ortaya çıkışında, Türk Dil Kurumu’nun dilde devrim hareketini, siyasetin istediği şekilde yürütmüş olmasının payı büyüktür. Türk Dil Kurumu’nun dil politikalarından ve uygulamalarından memnun olmayanlar, dili, dilcilerden ve edebiyatçılarından oluşacak bir dil akademisine teslim etmek gerektiği düşüncesinde birleşmişlerdir. Faruk Kadri Timurtaş bu durumu, “dil akademisi de yıllardır ileri sürdüğümüz ve dil meselesinin de tek hal çaresi olarak gördüğümüz bir durum”, sözleriyle ifade etmektedir. Timurtaş ayrıca, Türkiye’deki dil akademisi için Fransız Akademisi’ni örnek göstermekte ve dil akademisinin dilcilerden oluşturulmasının gerektiğini vurgulamaktadır (Timurtaş, 1995: 67).

Yukarıda da ifade edildiği gibi 1970’li yıllarda, dil yine gündemden düşmeyen bir mesele haline gelmiş ve özellikle 1976 yılında, siyasetteki hareketlilikle birlikte çalışmanın konusu olan dilde sadeleşme ve dil akademisi tartışmaları, siyasî tartışmalar arasındaki yerini almıştır.

Türk Dili Dergisi’nde Dil Tartışmaları (1976)

1. Alışılmış-Alışılmamış Kelime/Eski-Yeni Dil Tartışmaları

Derginin şubat (1976) sayısında, Ömer Asım Aksoy, bir kinaye ile Bakan’ın soyadına göndermede bulunduğu, “Erdem’in Baş... I” başlıklı yazısında, Milli Eğitim Bakanlarından İlhami Ertem ve Ali Naili Erdem’in dil kullanımıyla ilgili yayımladıkları genelgeler üzerine değerlendirmelerde bulunmuştur.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Aksoy, 1967 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in isteklerini şu şekilde değerlendirmektedir: "İlhami Ertem 1967'de 'alışılmış ve yerleşmiş kelimeler yerine alışılmamış kelimelerin öğretim ve yazışmalara getirilmemesini, aşırılıklardan sakınılmasını' istediği zaman yazdığım yazıda demiştim ki: 'seyahat, mesuliyet, muhabere, idareci, muallim, faydalanmak... alışılmış ve yerleşmiş sözcükler değil miydi ki sayın bakan bunlar yerine gezi, sorumluluk, yazışma, yönetici, öğretmen, yararlanmak... kullanmıştır.'" (Aksoy-2, 1976: 66)

Eski bakana tepkisini geçmişte bu şekilde ifade ettiğini hatırlatan Aksoy, hemen ardından yeni düzenlemeye karşı eleştirisini de şu sözlerle dile getirmektedir: "Şimdi Ali Naili Erdem de 'aşırılıkların okullarımızdaki kötü tesirini önleme'den söz ediyor; 'arı dil adı altındaki çalışmalardan kesinlikle sakınılmasını, yerleşmemiş, oturmamış kelime ve terimlere itibar edilmemesi'ni öğütüyor. Sekiz yıl önce Ertem'e yönelttiğim sorunun benzerini bu kez ona da sormam gerek: 'Genelgede neden yerleşmiş, oturmuş olan *katiyet, ehemmiyet, hususiyet, netice, mevzu, muhabere, mektep, muallim, talebe, terbiye, tedris, muasır, mu'ta, alâkadar, ıstılah, mahiyet, teşkil eden, müessese, müteveccih, gaye, tamim, vazife...* sözcüklerini kullanmamıştır da kimisi yanlış, kimisi aşırı diye kötülenmek istenen *kesinlik, önem, özellik, sonuç, konu, yazışma, okul, öğretmen, öğrenci, eğitim, öğretim, çağdaş, veri, ilgili, terim, nitelik, oluşturan, kurum, yönelmiş, amaç, genelge, görev...* sözcüklerine itibar etmiştir.'" (Aksoy-2, 1976: 66)

Aksoy, açıklamasına eskileri ve yenilerini bir arada verdiği kelimelerle devam etmektedir ve ardından bu kelimelerle ilgili şu açıklamaları yapmaktadır: "Bunların Türkçe olanları, 43 yıl önce –yerleşmiş, oturmuş olmak şöyle dursun- dilimize girmemişti bile. İlk oraya atılmaları da bir aşırılıktı. O zaman 'bunları kimse bilmiyor; böyle yerleşmemiş, oturmamış sözcüklerden ve aşırılıklardan sakınalım' düşüncesi ağır bassaydı bu güzel buluşlar dilimize yerleşebilir miydi? Her yeni şey başlangıçta elbette yerleşmemiş olur. Yeniliklere deneme olanağı tanımaz, daha başta kapıları kaparsak yerleşebilip yerleşemeyecekleri nasıl belli olacaktır?" (Aksoy-2, 1976: 66)

Ahmet Erdoğan, derginin mart (1976) sayısında, "Türk Diline Saldırı" başlığıyla yazdığı yazıda, TRT'nin kullandığı kelimelerin değiştiğini söylemektedir. Erdoğan bu durumu, "TRT şimdiye değin, haber ve program yayınlarında Büyük Atatürk'ün dil devrimi doğrultusunda ve Anayasamızın kullandığı Türkçeye saygılı olarak ve buna bir uyarlık içinde görevini yapmakta idi. Son günlerde gazetelerden öğrendiğimize göre, TRT'nin haber ve program bölümü yeni görevlisi, bundan böyle TRT bültenlerinde yer alacak sözcüklerin Arapça ve Osmanlıca karşılıklarının kullanılmasını buyurmuş, kendi ölçütlerine göre de birkaç örnek vermiştir. Bu örneklerle göre bundan sonra TRT yayınlarında 'atama' yerine 'tayin', 'belirleme' yerine Osmanlıca 'tesbit edilme', 'onaylamak' yerine yine Arapça ve Farsça karmaşığı olan Osmanlıca 'tasdik etmek', 'ulusal' yerine 'milli' 'süre' yerine 'zaman', 'konut' yerine 'mesken', 'yapıt' yerine Arapça 'eser', 'olanak' yerine 'imkân' sözcüklerinin kullanılacağını bildirmiş..." (Erdoğan, 1976: 145) sözleriyle eleştirmektedir.

Oktay Akbal, derginin mart (1976) sayısında, "Ulusal Bilincin Arka Kapısı" başlıklı yazısına, Peyami Safa'nın 1952'de yazdığı bir yazısından alıntıyla başlamaktadır: "Uzun yıllardan beri, dilimizden hükümet zoru ile değil, normal tasfiye yolu ile atılmış Arapça ve Farsça kelimeler, şimdi birer hırsız gibi milli şuurumuzun arka kapısından Türkçeye sessizce giriyorlar. Gazetelerimize bakıyorum: Hepsinin yazı başlıklarında, resim altlarında ve her çeşit yazı metinlerinde bunlar çoğalıyor: 'müteakip', 'vesaiti nakliye', 'masuniyeti teşriye', 'haleti ruhiye', 'mevzuu bahis', 'tecennün', 'tefekür' ve daha birçokları, gazete ve radyo diline üşüşüyorlar..." (Akbal, 1976: 148)

Akbal, "Atatürk ilkelerinden geriye gitme" olarak değerlendirdiği Peyami Safa'nın bu yazısının, Demokrat Parti iktidarının isteği ile yazıldığını şu cümlelerle savunmaktadır: "Atatürk'ün sağlığında özleşmenin en heyecanlı yandaşlarından Bay Köprülü'nün öncülüğüyle Anayasa dili Osmanlılaştırılmıştır. Anayasanın yerini Teşkilât-ı Esasiye Kanunu almıştır. DP'yi

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

tutan gazetelerde Türkçe sözcükler artık kullanılmamakta, Arapça, Farsça sözcükler ön yerleri almaktadır. İktidardaki parti böyle istemektedir. Bayar-Menderes yönetimi, bu büyük çoğunluktan güç alarak Atatürk devriminin en önemli yapıtı dilde özleşme akımını durdurmak, önlemek, hatta bu akımı ortadan kaldırmak, yeniden ‘geri’ye gitmek istemektedirler.” (Akbal, 1976: 148)

İsmet Zeki Eyüboğlu, derginin şubat (1976) sayısında, “Türkçeye Saygı” başlığıyla yazdığı yazısında, Osmanlı Türkçesini savunanlara karşı şunları söylemektedir: “Dili seviyorum, onun kutsallığına, dokunulmazlığına inanıyorum, dile dokunulmaz, karışılmaz, onun kendi özü gereği bir akışı, bir gelişmesi vardır. Türkçenin kendi gelişim çizgisi üzerinde ilerleme olanağı açıktır, bırakın yenileşme kendiliğinden olsun, söz, kavram uydurmayın, Türkçe yeterince varlıklıdır, güçlüdür. İşte böyle söylüyordu Türkçenin yenileşmesine, yabancı sözlerden arınması yolunda çalışanlara karşı çıkanlar. Onlar Türk ulusunun en azından beş bin yıllık bir geçmişi, bir ‘tarih’i olduğunu boyuna söyler dururlar da Osmanlıcanın dışında, ondan önce bir Türkçenin varlığına inanmak bile istemezler neredeyse. Beş bin yıllık bir ulusu altı yüz yıllık bir dille konuştururlar. Dilde gelişmeyi başka dillerin boyunduruğu altına girme, kendi öz yapısından, kaynağından ayrılma diye anlarlar. Onlara göre bir dil ne denli el sözlerinin etkisi altında kalırsa kalsın o oranda gelişir, ilerler, güçlenirmiş. Gerçek böyle değil oysa. Bir dil el sözlerinin saldırısından kurtulamadığı sürece özünden uzaklaşır, kendi varlığına yabancı kalır. Ancak kendi kendine yeten bir dil güçlüdür, varlıklıdır, gelişme olanağı vardır denilebilir. Taşıma su ile değirmen dönmez demiş eskiler, dilin boyuna bosuna uygundur bu, özellikle Türkçenin.” (Eyüboğlu, 1976: 73-74)

Emin Özdemir, derginin mart (1976) sayısında, “Değıniler-Düzeltiler” başlığı altında, “Kanıtlamak Gerek Bu Yargıyı” başlığıyla yazdığı yazısında, Faruk Kadri Timurtaş’ı eleştirmektedir. Özdemir, Timurtaş’ın, “Osmanlıca’yı en iyi bilen, eski metinleri en iyi anlayan birkaç kişiden biri olduğumuz halde biz Osmanlıca yazamayız.” sözünden hareketle şunları söylemektedir: “Osmanlıca’yı en iyi bilen, eski metinleri en iyi anlayan bir kişi midir Timurtaş? Kim söylüyor bunun böyle olduğunu? Bırakalım gerçek dilcileri, eski metinler üzerinde çalışan uzman kişiler bir yana, Timurtaş’ın yandaşları arasında bile bu yargıyı onaylayan tek kişi çıkabilir mi? Varsın, çıkmassın. Timurtaş biliyor ya kendi değerini; onların söylemediğini kendisi söylüyor, kendi değerine kendisi tanıklık yapıyor. Gelgelelim çalışmaları, yazıları ise yalanlıyor bu tanıklığı. Güldürü konusu olabilecek bir durum çıkıyor ortaya. Bir dilci düşünün ki ‘terzi biçip dikmemiş’i ‘terzi Necip dikmemiş’, diye okusun; ‘yedi dolanan yüresini’, ‘yed-i tûlânın barısın’ biçimine dönüştürsün; ‘cehennem sorusu’nu ‘cehennem surısın’ yapsın... Sonra da bu dilci kalkıp ‘Osmanlıca’yı en iyi bilen, eski metinleri en iyi anlayan benim’ diye övünsün. Hem de bu yanlışlıkları yüzüne bir değil, birkaç kez vurulmuşken. Dil sorunları üzerine düşünenler arasında adı ‘Terzi Necip’e yanlışlıklar profesörüne çıkmışken...’ (Özdemir-3, 1976: 140)

Özdemir, Timurtaş’ın Osmanlıca kelimeleri kullanma ve dil akademisinin kurulması düşüncesini eleştirmektedir. Osmanlıca’yı ölmüş bir dil olarak herkesin kabul ettiğini ama ısrarla Osmanlıca kalıntı kelimelerin dile sokulmak istendiği ifade eden Özdemir, “Üç beş kalıntı sözcük uğruna anadillerine kulak tıkıyorlar. Bu kulak tıkayışın temelinde bilgisizlik, Türkçenin tarihsel gelişiminin bütünselliğiyle kavrayamama, çağdaş dilbilimin verilerine kapalı olma gibi nedenler yatıyor. Başka türlü nasıl açıklanabilir bu? Türkçenin gelişim çizgisi ortadır. Nice direntiler, bu akışın, bu gelişimin önünde yıkılmıştır. Kendi direntilerininse adı mı olur? Adı olmayacaklarını onlarda biliyorlar.” (Özdemir, 1976: 141) sözleriyle de onların düşüncelerinin başarılı olamayacaklarını belirtmektedir.

Ahmet Erdoğan, derginin mart (1976) sayısında, “Türk Diline Saldırı” başlığıyla yazdığı yazıda, konuyla ilgili şunları söylemektedir: “Yeryüzünde kendi ulusal dilinin gelişme ve özleşmesini istemeyen ve böylesine bir çalışmaya karşı duran kişilerin bulunduğu tek bir toplum gösterilemez. Ne yazık ki Türkiye’de öz diline karşı olanlar var. Ve ne yazık ki çeşitli çıkarlara

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

boyun eğme nedeniyle, kendi Anayasasının kullandığı Türkçe sözcükleri beğenmeyerek onların yerine, Arapça, Farsça ve bu dillerin karmaşığı olan Osmanlıca'yı kullanarak Türkçeyi boğazlamak isteyenler var. Türkçeyi 55 yıl geriye götürmek isteyenler bir yandan bütün görev ve yetkileriyle haklarını ve güçlerini kazandıkları Anayasaya sınımsız sarılacaklar, öte yandan o Anayasanın dilini beğenmeyerek yine o Anayasa ve dolaylı olarak Türk diline sırt çevirecekler. Ne şaşırtıcı ne çarpıcı bir çelişkidir bu?" (Erdoğan, 1976: 145)

Erdoğan, Türkçenin bir kamusal dil olduğunu ve öyle kalacağını şu sözleriyle vurgulamaktadır: "Kamusal dil Türkçedir, Osmanlıca değil, Arapça değil, Farsça hiç değil. Öyle ise Anayasa ve temel türe (hukuk) kuralları karşısında Türkçeyi, Osmanlıcaya, Arapça ve Farsçaya çevirmeye kimin gücü yeter? Hiç kimsenin yemez. Yetmeyecektir de." (Erdoğan, 1976: 146)

Akın Simav, derginin mart (1976) sayısında, "Dil Şabanlığı" başlığıyla yazdığı yazıda, eski kelimelerin bir dönem tekrar kullanıma sokulduğunu ama daha sonradan tekrar o kelimelerin raflara geri konulduğunu söylemektedir: "Tarihi ya 1952, ya 1953... Fuat Köprülü ve arkadaşları Meclise yasa önerisi verdiler. Bu yasa önerisi Türkçemizin uydurma kelimelerle doldurulduğunu, o nedenle halkın bildiği Türkçeye dönülmesi gerektiğini savunuyordu. İşte böylece, erkân-ı harbiyye-i umumiyye reisi, başvekil, reisicumhur gibi sözcükler tozlu raflardan indirildi ve yeniden halkın önüne sürüldü fakat halk yemedi bunları... Zaman dönü dolaştı ve o tarihte raftan indirilen kelimeler yeniden eski yerlerine konuldu..." (Simav, 1976: 151)

Orhan Aktürel, derginin nisan (1976) sayısında, "Çeviri Üzerine" başlıklı yazısında, yeni kelimelerin kullanımıyla ilgili şunları söylemektedir: "Dil şimdi kaçınılmaz, olağan evrimini sürdürüyor. Uymak zorundayız ona, borçtur boynumuza. Bakın yıllardır Dil Devrimine, özleştirmeye, uydurmacılığa karşı olduğunu açıkça söyleyen, yazarlar-yazarı, koca önüt Burhan Felek, bugün köşesinde: 'Yansımak', 'eğilim', 'okurgan', 'özgür', 'üretim', 'tutku', 'özlem', 'işlem', 'ilke', 'ilkel', 'ödül', 'yetenek', 'değirmek', 'koşul', 'olumlu', 'eleştiri'... diye sesleniyor. Sağ olsun, elleri özünç görmesin, nice yıllara ersin. Kişioğlundan umut kesilmez. Gün gelir, 'örneğin', 'içerik', 'yüzey' de der. Varsın benim gibi 'betik', 'önüt' demesin. Zorla güzellik olmaz demişler. Güzellik kendiliğinden olur, oluyor." (Aktürel, 1976: 245)

Görüldüğü gibi "Alışılmış-Alışılmamış Kelime/Eski-Yeni Dil Tartışmaları" başlığı altında gündeme getirilen konular Arapça-Farsça kelimelere karşılık olarak önerilen kelimeler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bir taraf Arapça ve Farsçadan dilimize girerek Türkçenin malı olan, bir bakıma "Türkçeleşen", imkân, eser, millî vb. kelimelerin dilden atılamayacağını ve yerleşmemiş, oturmamış kelimelerde ısrar etmenin yanlış olacağını, ayrıca halkın bildiği konuştuğu Türkçeye dönülmesi gerektiğini savunmaktadır. Diğer taraf da Türkçeyi Osmanlıca, Arapça ve Farsçaya çevirmeye kimsenin gücü yetmeyeceğini vurgulayarak, zaten bunu yapmaya kalkışmanın "Atatürk'ün devrimlerine karşı çıkmak, geriye gitmek" demek olacağını savunmaktadır. Bunun yanında önceden karşı çıkılan bazı kelimelerin zamanla yerleşerek kullanıldığını haklı olarak hatırlatırken, diğer taraftan da Türkçe'nin tabiiilik içinde gelişmesini savunanları haksız yere "Osmanlıcanın dışında, ondan önce bir Türkçenin varlığına inanmak bile istemezler" diyerek eleştirmişlerdir. Bütün bu fikirler ve karşılıklı yöneltilen "uydurmacılar" veya "gericiler, bilgisizler, bütünselliği kavrayamayanlar, çağdaşığa kapalı olanlar, dil şaklabanları vb." gibi rencide edici suçlamaların, tarafların ortak bir zemininde buluşup anlaşmalarına engel olduğu açıkça görülmektedir.

2. Dilde Zorlama, Aşırılışma ve Özleşme Tartışmaları

Ömer Asım Aksoy, yukarıda bahsettiğimiz (Şubat-1976) "Erdem'in Başı... I" başlıklı yazısında, Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı bir genelgeye dikkat çekmektedir. Genelgede, "Milli tarihimizin akışı içinde tabii bir şekilde gelişmekte olan güzel Türkçemizin son zamanlarda ilim dışı zorlamalar ve aşırılıklarla gelişme yolundan saptırılmasına çalışıldığı, bu yüzden yazı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

dilimizin yeniden konuşma dilimizden uzaklaşma tehlikesi ile karşılaştığı görülmektedir.” (Aksoy-2, 1976: 67) cümleleri ile ifade edilen görüşleri şöyle eleştirmektedir: “Hükümet, sayın bakan ya da fetvacılar, ilim dışı zorlamanın biricik örneği diye eski yazı dilimizi göstermek gerektiğini hiç düşünmemişler midir? O dil, Şemseddin Sami’nin dediği gibi ‘ne Türkçe, ne Farisî ne Arabîdir. Ya ne lisanıdır? Nerede söyleniyor, kimler istimal ediyorlar? Sırf sunî bir lisanıdır. İşte ‘tabii’likten ve ‘millî’likten uzak olan o dil, yeni akımla kendini, yolunu bulmaktadır. Bu çabanın bilimsel bir zorunluluk olduğu yalnız bizim ülkemizin gerçek bilim adamlarınca değil, bütün dünya dâimilerince üzerinde birleşilen bir konudur. Dilleri bizim eski dilimiz durumunda olan uluslar, bizden çok önce dillerindeki bu sakatlığı düzeltmişlerdir.” (Aksoy-2, 1976: 67)

Bu eleştirilerden sonra Aksoy, özleşmenin zorlama olmadığını şu sözleri ile savunmaktadır: “Özleşme bir zorlama olsa serbest yazarlar, sanatçılar, bilim adamları ona ‘itibar’ ederler mi? Oysa hepsi hızla eski dilden ayrılmış ve özleşen dile yönelmişlerdir. Bu da ulusal bilince uyan yolun, doğal ve bilimsel yolun, özleşme yolu olduğunu gösterir.” (Aksoy-2, 1976: 67)

Aksoy, özleşme akımının engellenemeyeceğini ve asıl zorlamanın çıkarılan bu genelgeler olduğunu şu sözlerle belirtmektedir: “İlhami Ertem’den sekiz yıl sonra Ali Naili Erdem’in de bir genelge çıkarma gereğini duymuş olması şunu kanıtlıyor ki akımı önleme çalışmak boşunadır. Öte yandan asıl bu genelgeler ‘zorlama’ niteliği taşıyor mu?” (Aksoy-2, 1976: 67)

Emin Özdemir, derginin şubat (1976) sayısında, “Kim Dinler Genelgeyi” başlıklı yazısında, Milli Eğitim Bakanlığı’nın yayınladığı genelgeyi eleştirir ve öğretmen mektuplarından örnekler verir: “Milli Eğitim Bakanlığı ‘dilde aşırılıklardan kaçınılması’ni isteyen bir genelge yayımladı. Türkçe ve yazın öğretmenlerinden mektuplar alıyoruz bu konuda. Dilimizin gelişme ve özleşmesine karşı çıkan bu genelgeyi eleştiriyor, öz Türkçenin yolunu hiçbir gücün tıkayamayacağını belirtiyorlar. Bunlardan biri şöyle diyor mektubunda: ‘... Söz konusu genelgeyi, yöneticimiz öğretmenler kurulunda okudu, bizlerden de istenilen doğrultuda davranmamızı istedi. Bunun üzerine ben ve iki arkadaşım söz aldık: ‘Aşırılığın tanımlanmasını derslerimizde hangi sözcükleri kullanıp hangilerini kullanamayacağımızı’ sorduk. Kubbealtı Akademi Mecmuâsı’nın okurlarından olan ve dil devrimine inanmadığını çok iyi bildiğimiz yönetici bozuldu, öfkeleni bu soruya. ‘Olanak’, ‘olasılık’, ‘seçenek’, ‘koşul’, ‘örneğin’, ‘gereksinme’ gibi birkaç sözcüğü sıraladı. Biz de genelgeden örnekler verdik: ‘Genelgede kullanılan ‘aşırılık’, ‘dil’, ‘aydın’, ‘basın’, ‘yayın’, ‘organ’, ‘salgın’, ‘durum’, ‘sonuç’, ‘sorumluz’, ‘tutum’, ‘yüzyıl’, ‘değer’ sözcüklerinin dün aşırı sayıldığını ama bugün dil devrimine karşı olanların bile rahatça kullandıklarını’ söyledik. Kubbealtı yöneticimiz öfkeleni: ‘Ben genelgenin tartışılmasını değil ona uyulmasını istiyorum’ diye kestirip attı. Bizi sözde genelgeye uydurmak için, başta Türkçe Sözlük olmak üzere Dil Kurumunun yayınlarını sınıflara sokmayı yasakladı. Tersine davranırsak başımızın derde girebileceğini belirtip gözdağı da verdi bize. Başımız derde girecekti... Türkçeye inanmadığımız, dil devrimine bağlandığımız için. Varsın girsin. Kim dinler genelgeyi, kim umursar Kubbealtı yöneticinin gözdağını?” (Özdemir-2, 1976: 77)

Özdemir, öğretmen mektubunu paylaştıktan sonra dil devrimini ve Öz Türkçeyi savunan açıklamalarını şu sözlerle sürdürmektedir: “Öz Türkçe sözcüklerin okullarda kullanımını yasaklamakla, Dil Kurumunun yayınlarını sınıflara sokmamakla dilimizin özleşip gelişmesini durduracaklarını sanıyorlar. Geçmişin deneyimlerinden de ders almıyorlar. Bugüne değin kaç kez denendi bu yollar. Hiçbiri amacına ulaşamadı. Sonuç ortada. Türkçemiz serpilip gelişti. Tam bir utku kazandı dil devrimi.” (Özdemir-2, 1976: 77)

Özdemir, genelgenin çok fazla dikkate alınmayacağını ve etkisinin olmayacağını düşünmektedir: “Bir kez daha yineleyelim: Boşunadır bütün bunlar. Özleşen ve gelişen dilimizin yönünü değiştiremezler, bir değil bin genelge yayımlasalar. Öğretmen okurumuzun dediği gibi, Kubbealtıcı, çağdaşı birkaç kafa dışında kim dinler genelgeyi?” (Özdemir-2, 1976: 78)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Ömer Asım Aksoy da, derginin şubat (1976) sayısında, “Erdem’in Başı... I” başlıklı yazısında, Milli Eğitim Bakanlığı’nın bu genelgesini eleştirenler arasındadır. Aksoy’a göre de Bakanlığın genelgesinde “milli tarihimizin akışı içerisinde tabii şekilde gelişmekte olan dilimiz, zorlama ve aşırılıklarla bu yoldan saptırılmaktadır”(Aksoy-2, 1976: 67) ifadesi tartışmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

Aksoy, derginin mart (1976) sayısında, “Erdem’in Başı... II” başlıklı yazısında, “Çok tartışılmış ve çoktan karara bağlanmış bir konudur bu: Dil kendi haline mi bırakılmalı, onun gelişmesine hız ve yön mü verilmeli? İnsanlar yaşayışlarında yeri olan hangi olayı ‘tabii’ şekilde gelişmesine bırakmıştır” (Aksoy-3a, 1976: 129) diyerek genelgeye tepki göstermektedir.

Aksoy, Türkçenin Arapça ve Farsçanın etkisiyle zaten yeterince zorlandığını artık bu zorlamanın kalkması gerektiğini, “dilimize zorla sokulmuş binlerce söz ve yüzlerce yabancı dil kuralı, Türkçemizi içinden kemirip çürütmeyi sürdürmeyecek miydi?” (Aksoy-2, 1976: 129) sözleriyle yeni kelimelerin kullanımının dili asıl zorlamadan kurtaracağını ve asıl mecrasına kavuşturacağını ileri sürmektedir. Bu zamana kadar dildeki bu duruma yönelik eleştirilerin hep yapıldığını ama kimsenin bunu düzeltmeye cesaret etmediğini, Atatürk’ün cesaret edip bu işe giriştiğini “Sapılmış olan yanlış yoldan dönmenin gerekliliği, yüzyıllardan beri söylenmiştir. Ancak, Atatürk’e gelinceye değin buna çözüm yolu bulunamamıştır. Bu gerçeği yadsımak, düzeltme atılımlarını –aşırı bahanesiyle- durdurmaya çalışmak, Atatürk’ün toplumumuza her alanda getirmiş olduğu yeni düzene ters düşmektedir.” (Aksoy-3a, 1976: 129) sözleriyle belirtmektedir.

Nadir Nadi, derginin mart (1976) sayısında, “Sonun Başlangıcı” başlığıyla yazdığı yazıda, konuyla ilgili şunları söylemektedir: “Yarı Türkçe, yarı Osmanlıca karma bir dille kaleme alındığını gördüğümüz bu genelgesi ile sayın bakan dil konusunda öğretmenleri uyarırken onları ‘zorlama’ diye nitelediği sözcüklerden sakınmaya çağırmakta, kendince kuşaklararası bir uçurum açılmasının bu yolla önlenebileceğini ummaktadır.” (Nadi, 1976: 144)

Emin Özdemir, derginin nisan (1976) sayısında, “Değiniler-Düzeltiler” başlığı altında yazdığı, “Deyimlerimiz” başlıklı yazısında, dilin özleşmesiyle ve bu özleşmeye karşı çıkanlarla ilgili şunları söylemektedir: “Önce bir gerçeği yinelemekte yarar var: Dilimizin özleşmesine, kendi öz değerlerine kavuşmasına karşı çıkanlar, düşünsel yönden donmuş, taşlaşmış kişilerdir. Yazdıklarına, söylediklerine bakın; dil dışı suçlamalardır tümü. Yirmi yıl önce ne söylemişlerse, bugün de aynı şeyleri söylüyor, yazıyorlar. Konuşmalarında olsun, yazılarında olsun, çağdaş dilbilim akımlarından ya da dilbilimcilerden birinin bile adı geçmez. Taşlaşmışlıklarının; dile de dilbilime de kapalı oluşlarının somut bir belirleyicisidir bu. Öte yandan hiçbirinin, Türkçemizin temel konuları üzerinde bilimsel bir değer taşıyan çalışması yoktur. Çalışmaya yönelenler de yetersizliklerinden, anadillerine yabancılaşmışlıklarından yüzlerine gözlerine bulaştırmışlardır ele aldıkları konuları. Yanlışlıklar batağına kalıp saplanmışlardır. Bu yüzden ucuz bir yol seçmişlerdir: Özleştirme akımını, bu akımın yürütücüsü Türk Dil Kurumunu suçlama. Onlar suçlamalarını sürdürdursun, Türk Dil Kurumu dilimizin tarihsel ve güncel konularını işleyen nice anıt yapıtlar ortaya koymuştur bugüne değin.” (Özdemir-4, 1976: 246)

Aslında her iki taraf da Türkçenin sadeleşmesinden yanadır. Fakat bunun nasıl olması gerektiği konusunda anlaşamamaktadırlar. Bir taraf, sadeleşme sürecinde “aşırılıklardan ve zorlamalardan” kaçınmak gerektiğini, bunun dile zarar vereceğini savunurken karşı taraf asıl ilim dışı zorlamanın “eski yazı dilinde” yapıldığını ve kendilerine yöneltilen eleştirilerin de “dil dışı” olduğunu iddia etmektedir.

3. Öz Türkçe/Arı Dil-Uyduruk Türkçe Tartışmaları

İlhami Soysal’ın 1 Şubat 1976’da Yeni Ortam’daki Görünüş Köşesi’nde yer alan, “Bu Kafayla Giderse” başlıklı yazısının son bölümü, derginin mart (1976) sayısına alınmıştır. Burada

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

konuyla ilgili Soysal, eleştirilerinin dozunu daha da artırarak şunlar söylenmektedir: “Televizyon Program Müdürü Bay Fahrettin Işıkcı, ‘Televizyonda uyduruk Türkçeyi kaldıracamız buyurmuş. Uyduruk dediği Türkçe, öz Türkçe. Hatta uyduruk sözcüğü de öyle... Peki, Bay Fahrettin Işıkcı ne koyacak uyduruk dediği Türkçenin yerine? Söyleyelim, uyduruğun kendisi olan Osmanlıca’yı... Osmanlıca ki, Osmanlı ki, Türk düşmanıdır. Türklük düşmanıdır. Her halde Bay Işıkcı da gerçekte böyle biri ya da böyle olduğunun bilincinde değil. Dilimizdeki özleşme çabalarına uyduruk diyebiliyor. Sonra kaş yapayım derken de göz çıkarıyor... Lisan diyemiyor, ya da böyle demek aklına gelmiyor. Uyduruk Türkçe dediği bir sözcüğü, dil sözcüğünü, Osmanlıcanın lisanına karşılık olarak kullanıyor. Hazretin gerekçesi de ilginç: ‘Uyduruk Türkçe yüzünden oğluya bile anlaşıyor.’” (Soysal, 1976: 150)

Ömer Asım Aksoy, derginin mart (1976) sayısında “Erdem’in Başı... II” başlıklı yazısında, şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “Sayın bakan, ‘Türk dilinin öğretilmesi, öğretmenlerin şahsi arzularına zan ve temayüllerine bırakılamaz’ diyerek ‘arı dil adı altındaki çeşitli suni teşebbüs ve çalışmalarından kesinlikle sakınılması’ nı istemektedir. Herkesten önce Milli Eğitim Bakanı bilmelidir ki dilimizin özleştirilmesi akımı, ‘şahsi arzu temayül’lerinden doğmamış, yüzyıllardan beri ulusça duyulan gerekseme ve kültür devrimimizin gerektirdiği bilimsel bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır.” (Aksoy-3a, 1976: 130)

Aksoy, asıl şahsi arzu ve temayülün bakanlık tarafından ortaya konulduğunu “Asıl ‘şahsi arzu ve temayül’, sayın bakanın ‘arı dil’ çalışmalarından sakınılması için verdiği buyrukta kendini göstermektedir.” (Aksoy-4, 1976: 131) sözleriyle dile getirmektedir.

Ömer Asım Aksoy, derginin mayıs (1976) sayısında, “İlimlilik Devrimcilikle Bağdaşmaz” başlığıyla yazdığı yazısında, Mehmet Kaplan’ın 8 Mart 1976 günü bir gazetede “Dilde Aşırılık ve İtidale Dair” başlıklı yazısında ifade ettiği: “Şunu da itiraf edelim ki aşırı öz Türkçecilik, zararlı tarafları yanında, ilim dışı çabaları ile de olsa, Türkçeye bundan sonra yaşayacak birçok yeni kelimeler kazandırmıştır. Bunlar muhafazakâr görünenlerin bile diline girmiş ve yerleşmiştir.” görüşlerini şu cümlelerle değerlendirmektedir: “Görülüyor ki öz Türkçecilik, her türlü karşı çıkışı yenerek kendini kabul ettirmiştir. Toplumun ağırlığını bu yana koymuş olması; ‘zararlı tarafları var’ denmesine de ‘ilim dışı’ savına da aldırış etmeden yürüyüşünü sürdürmesi, bilim adamı kimlikleriyle özleştirme akımını eleştirenleri artık uyarlamalı, zararın nerede, kârın nerede olduğu üzerine derin derin düşündürmelidir.” (Aksoy-5, 1976: 318) Aslında bu ifadeler, Aksoy ile Kaplan’ın uzlaşmaları gereken noktaları da göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Sami Selçuk, derginin haziran (1976) sayısında, “Fransızcada Özleşme Akımı ve Dile İlişkin Yasanın Öyküsü” başlıklı yazısında, konuyla ilgili şunları söylemektedir: “Dil olgusunu, kabuğuna ağarak değil, kesitini alarak onun içinde sakladığı gizli ve yaratıcı gücü Atatürk’çe bir önsezi ve sağduyu ile görebilenler, arı ve özleşmiş dilden, bir başka deyişle 1932’de Meclisi açarken, ‘Türk dilinin kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için, bütün Devlet örgütlerimizin dikkatli ve özenli olmasını isteriz.’ diyen büyük Önder’den yana çıkacaklardır kuşkusuz” (Selçuk, 1976: 414) Selçuk’un bu konu ile ilgili olarak Atatürk’e atıfta bulunması dikkat çekicidir.

Emin Özdemir, derginin ekim (1976) sayısında, “Değiniler-Düzeltiler” başlığı adı altında, “Halkın Dilidir Öz Türkçe” başlığıyla yazdığı yazısında, öz Türkçeye karşı çıkan devrimcilerin açıklamalarını eleştiriyor: “Sayıları sınırlı da olsa kendilerini ‘devrimci’ diye niteleyen kimi kişiler arasında öz Türkçeye karşı çıkanlar var. Diyolar ki: *Osmanlıca nasıl halktan kopuk, saray çevresine özgü seçkinler diliyse öz Türkçe de öyledir bir bakıma. O da Osmanlıca gibi, halktan kopuktur. Halkın anlamadığı, salt kentsoylu aydınların kendi aralarında konuşup yazdığı yapay dildir. Temelde halk diline yabancı ve ona karşı bir sömürücü ‘sınıf jargonu’ olması yüzünden Osmanlıca ile öz Türkçe arasında hiçbir ayrım yoktur.* Birtakım savsözlerin (sloganların) kabuğunu

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

kıramamış kafaların barındırdığı bir savdır bu. Öz Türkçe olgusunu, bu olguyu yönlendiren gerçekleri bütünlüğü içinde kavrayamamanın ürünüdür. Böyle düşünenler Osmanlıca'yı da, öz Türkçeyi de, dil ve sınıf kavramlarını da tanımayanlardır (Özdemir-10, 1976: 495).

Özdemir, bu eleştirilerinin ardından öz Türkçeciliği şu şekilde açıklamaktadır: “Öz Türkçecilik, yıkılan Osmanlıca karşısında varlığını koruyan halk dilini işleyip geliştirme atılımıdır. Başka bir söyleyişle bu dili ulusallaştırma, ortak dil durumuna getirme işidir. Dilde halkçılıksa, halktan aldığı halka vermektir. Nitekim öz Türkçe akımının getirdiği yeni söz değerlerin büyük bir çoğunluğu halkın öz yaratımıdır.” (Özdemir-10, 1976: 495)

Özdemir, öz Türkçeye karşı çıkan devrimcileri eleştirmeye devam eder ve onların ileri sürdükleri görüşlerin doğru olmadığını açıklamaya çalışır: “Salt kent soylu aydınların kendi aralarında konuşup yazdığı, yapay bir dil midir öz Türkçe? Bunun böyle olduğunu söylemek için yazı ve konuşma dilimize bakmak gerekir. Araştırmalar, sayılamalar gösteriyor ki yazı dilimiz %90 oranında Türkçeleşmiş, öz Türkçenin getirdiği yeni sözcükleri sindirmiştir dokusuna. Konuşma dilimiz de aynı doğrultuda özleşip gelişmektedir. Halkın ortak dili olmuştur öz Türkçe. Bunu dar çevreye özgüymüş gibi göstermek yadsımdır gerçeği.” (Özdemir-10, 1976: 496)

Özdemir, yazarların dilin güzelliğini halk dilinde bulduklarını ve söylendiği gibi öz Türkçenin bir aydınlar dili olmadığını şu sözleriyle belirtmektedir: “Yazarlarımız dilin güzelliğini halk dilinin kaynağında, bu kaynaktan devşirdikleri birimleri işleyip geliştirmede bulmuşlardır. Öz Türkçeyi halkın dili kılan etkenlerden biri de bu olmuştur. Görülüyor ki öz Türkçe halkın dilidir. Kimilerinin sandığı gibi o bir aydınlar argosu, bir ‘jargon’ değildir.” (Özdemir-10, 1976: 497)

Tartışmalar esnasında, tarafların uzlaşabilecekleri konuların ve haklı birtakım eleştiri ve kabullerin ortaya çıkmış olmasına rağmen, bunların görmezlikten gelinmesinin ve bu fırsatların kaçırılmasının, tartışmaların daha da içinden çıkılmaz bir hâle gelmesine sebep olduğu görülmektedir.

4. Ölü Dil-Yaşayan Dil Tartışmaları

Ömer Asım Aksoy, derginin mayıs (1976) sayısında, “İlimlilik Devrimcilikle Bağdaşmaz” başlıklı yazısında, Mehmet Kaplan’ın 8 Mart 1976 günü bir gazetede “Dilde Aşırılık ve İtidale Dair” başlıklı yazısında ileri sürdüğü görüşleri eleştiri konusu yapmaktadır. Kaplan bu yazısında, Osmanlıcanın edebiyat fakültelerinde öğrencilere zorla öğretilen bir ölü dil haline geldiğini ifade ettikten sonra şu görüşleri savunmaktadır: “Cumhuriyet devrindeki öz Türkçecilik, ihtisas adamlarının dışında, artık kimsenin anlamadığı Osmanlıcaya değil, yaşayan dile karşı bir harekettir. Canlı bir varlık, haksız hücumlarla delik deşik ediliyor.” (Aksoy-5, 1976: 313) Mehmet Kaplan’a göre “yükselen feryatların” sebebi budur.

Aksoy, şu sözlerle Mehmet Kaplan’ın bu açıklamalarına cevap vermektedir: “Osmanlıcanın, edebiyat fakültelerinde öğrencilere güç öğretilen ölü bir dil durumuna geldiği bir gerçektir. Ancak öz Türkçeciliği, ‘yaşayan dil’ adı verilen ve Osmanlıcadan ayrı olarak düşünülen dile ‘karşı bir hareket’ saymak doğru mu? ‘Yaşayan dil’, Osmanlıcadan büsbütün kopmuş, öz Türkçeye de el uzatmamış üçüncü bir dil mi? Hayır. Bizim yaşayan dilimiz, bir yandan Osmanlıca kalıntılarıyla ilişkisini sürdüren, bir yandan da öz Türkçeye el uzatmış olan bir dildir...” (Aksoy-5, 1976: 313)

Aksoy daha sonra Mehmet Kaplan’ın yazısında kullandığı kelimeleri de eleştirmektedir: “Sayın Profesörün yazısındaki ‘itidal, dair, tahakküm, vasıta, ihtisas, bünye, unsur, âmil, müşterek, mahzur, itiraf, münasebet, muhafazakâr, hissetmek, tekabül eden...’ gibi sözleri, yaşayan dil öğeleri midir? Osmanlıca yaşamıyorsa nerede bitmiştir. Sınırı kesin olarak çizilebilir mi?” (Aksoy-5, 1976: 314)

Aksoy, Mehmet Kaplan'ın açıklamalarını eleştirmeye devam etmektedir: “Öz Türkçecilik, ‘yaşayan dile karşı bir hareket’ değil, yaşayan bir dilden ayrı düşünilemeyen bir harekettir. Eski dili bırakmamakla direnenler ise Osmanlıcaya ‘yaşayan dil’ demektedirler. Hatırlardadır ki, 1945’te Türkçeleştirilmiş olan Anayasa, 1952’de kaldırılıp Osmanlıca ile yazılı Teşkilât-i Esasiye Kanunu yeniden yürürlüğe konulurken ‘yaşayan dile dönüyoruz’ denilmişti. Sayın Profesör, bu anlamda kullandığı ‘yaşayan dil’i bir de ‘canlı varlık’ diye niteliyor ve ona karşı çıkılmasından yakınıyor. “Neşriyat ve Müdevvenat, keşide, bayi, mudi, hamiline muharrer, âmil, unsur, tekabül eden...” sözcükleri bugünün dilinde-bir önceki kuşağın dediği gibi ‘pes-zinde’ olarak-sürüklenmektedirler. ‘Canlı varlıklar’ değiller ki onlara karşı çıkmak ‘haksız hücum’ olsun.” (Aksoy-5, 1976: 314)

Aslında bu başlık altında ele alınan karşılıklı görüşlerin birbirine yaklaştıkları nokta, “Bizim yaşayan dilimiz, bir yandan Osmanlıca kalıntılarıyla ilişkisini sürdüren, bir yandan da öz Türkçeye el uzatmış olan bir dildir...”cümlesinin içinde gizlidir. Bu günden bakıldığında, uzlaşmanın ancak bu görüşler üzerinden geliştirilecek bir tartışma ile gerçekleşebileceğini söylemek mümkün görünmektedir.

5. Dilin Asıl Kaynağının Halk Olduğu Tartışmaları

Emin Özdemir, derginin ocak (1976) sayısında, “Değiniler-Düzeltiler” başlığının altında, “Halk Dilinden Yazı Diline” başlıklı yazısına Fakir Baykurt’un “On Binlerce Kağı” adlı eserinin girişindeki sözüyle başlamaktadır: “Şöyle diyor Fakir Baykurt: Okumuşun okumamışın, köydekinin kenttekinin, yaşlının gencin, varılın yoksulun, çoğunluğun; kolayca anlayabileceği ‘ortak dil’, sadece türetme yoluyla canlandırılmaz. Sadece türetme yolunda inat edildikçe dilimizin tıkHzlığı zamanlar boyunca uzayıp gidecektir. Türetme yoluyla dilimize bugünkünden daha çok sözcük kazandırsak da bu tıkHzlık gitmez. Dil, sadece sözcük çokluğu ile canlanmaz, serpilmez. Bu sözcükleri halk arasındaki tadıyla kullanmadıkça, her değişik duruma ve anlama göre sözdizimine gerekli inceliği ve çevikliği getirmedikçe, çoğunluğun anladığı ve tad aldığı o ortak dile erişilemez. Halktır dilin anası, doğurana doyurana, emzirip erdireni, erdirip oldurana...” (Özdemir-1, 1976: 26)

Özdemir, dil devriminin de bu düşüncelerle yapıldığını ve dilin yaratıcısının halk olduğunu şu sözleri ile ifade etmektedir: “Doğrudur. Dil devrimimizin uygulama işinde de böyle olmuştur bu. Salt türetmeyle yetinilmemiş, halk ağzının bereketli kaynağına gidilmiştir. Yüzyıllar boyunca bu kaynağın ürettiği masallar, öyküler, söylenceler, türküler, tekerlemeler inceden inceye taranmış, derlenen binlerce güzel söz ortak dile katılmıştır. Diyebiliriz ki dilimizin söz varlığı serpilip gelişmişse, türetmeden, yeni yaratımlardan çok; halk diline yönelmeyle olmuştur. Terimler bir yana bırakılırsa, sözlüğümüzdeki büyük değişimin içinde yeni türetilen sayısı, halk ağzından derlenenlere oranla oldukça sınırlıdır. Halktır dilin yaratıcısı. Bu gerçek, dil devrimimizi yönlendiren ana düşüncelerden biri olmuştur. Yazarlarımız, ozanlarımız için de bir kılavuz. Yapıtlarını, yaratılarını oluştururken halkın dil toprağına basıyorlar ayaklarını. Deyişlerini, o toprağın ürünü olan bugüne değin yazıya ağmamış bin bir güzel sözle biçimlendiriyorlar. Böylece yıllar yılı ağızlarda kalmış ya da yöreselliğin, bölgeselliğin sınırını aşamamış sözcükleri, deyimleri, atasözlerini gün ışığına çıkarıyorlar ortak dilde. Halk dili ile yazı dilini birbiri içinde eritiyorlar.” (Özdemir-1, 1976: 26)

“Dilin kaynağı halktır” yaklaşımı da aslında her iki tarafça kabul edilen, savunulan bir görüştür. Çünkü “yaşayan Türkçe” halk arasında yaşayan Türkçedir. Fakat problem, halkın kaynaklığını kabul eden bir anlayışın, halkın dilinde yaşayan “yoksul” kelimesi ile o halkın dilinde yaşamayan, kullanılmayan “varsıl” kelimesini yan yana kullanmasında ortaya çıkmaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

6. Yazarların Dil Kullanımı Tartışmaları

Derginin ocak (1976) sayısında “Olaylar ve Gerçekler” başlığının altında M. Ş. Onaran, yazarların dil kullanımıyla ilgili şu tespitlere yer verilmektedir: “Yeni Ufuklar’ın aralık sayısında Vedat Günyol’un güzel bir yazısı var: ‘Dilin Tadı Tuzu’. Osmanlıca kalıntısı, ölü sözcüklere özlem duyulan bir dili yererken, yeni sözcüklerle kurulan, anlaşılmayan yapay bir dilin de yanlışlarına değiniyor. Yerinde örneklerle görüşünün doğruluğunu belgeliyor. Günyol’un görüşlerine katılmamak elde değil. Ne var ki Vedat Günyol gibi yazılarına sağlam bir biçem getiren usta denemeciler dilimizin tadını tuzunu bozmadan yeni sözcükler kullanmasını bilmeli; ‘nefes, kelime, üslup, zevk’ gibi sözcükleri kullanmaya gerekseme duymamalıdır. Hele allerji, ehrimerique gibi yabancı sözcüklere hiç yer vermemelidirler.” (Onaran-1, 1976: 60)

Hâlbuki bugün aradan 37 yıl geçmiş olmasına rağmen yukarıdaki paragrafta Onaran’ın Vedat Günyol kullanıyor diye itiraz ettiği “nefes, kelime, üslup, zevk, allerji” gibi kelimeler halkın dilinde hâlâ kullanılmaktadır.

Derginin bir sonraki sayısında (şubat-1976) da M. Ş. Onaran, aynı konuyu işlemeye devam etmektedir. Onaran, Berna Moran’ı da diline pek özen göstermemekle suçlamaktadır. Türk Dil Kurumu ‘Bilim Ödülü’ alan bir yazardan bu özeni göstermesini beklemenin “saygısızca bir davranış” olmayacağını söyleyen yazar eleştirisine şu cümlelerle devam etmektedir: “Şu cümleyi birlikte okuyalım: ‘Kitapta bir dönüm noktası sayılabilecek Göksu gezintisinin işlevi, Bihter’de bazı cinsel isteklerin uyanmasına neden olacak vesilelerin sağlanmasıdır her şeyden önce.’ Biz Sebep sözcüğünü neden sözcüğü ile karşılarken, sebep olmak deyimini yol açmak deyimine karşılamayı savsıyoruz. Oysa bu cümlede ‘bazı cinsel isteklerin uyanmasına yol açacak nedenlerin sağlanmasıdır’ biçiminde bir anlatım daha kolay benimsenen bir Türkçe olacaktı.” (Onaran-2, 1976: 126)

Enver Naci Gökşen, derginin haziran (1976) sayısında, “Değiniler” başlığı altında “Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nda Türkçe Bilinci” başlıklı yazısında, Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun 1927’de basılan “Çağlayanlar” adlı eserinde kullandığı dil ile ilgili kelimelerin eserde geçtiği bölümlerden örnekler vererek şunları söylemektedir: “Kimi Türk dili uzmanı geçinen kimsenin bile ‘uydurma’, ‘kurumca’ dediği sözcükler ve halk sözleri ‘Alpaslan Masalı’nda sık sık geçiyor. Örneğin biz, ‘ulus’, ‘tutsak’ dedik mi kıyametleri koparanlar A. Hikmet’in rahatlıkla kullandığı çok eski Türkçenin malı olan sözcüklere dil uzatmamışlardır.” (Gökşen, 1976: 492)

Gökşen, Semipaşazade Sezai’nin 1923’te basılan “İclal” adlı kitabının dilini de ağırlığı yüzünden eleştirmektedir ve kitabın bölümlerinden örnekler vermektedir: “Âlam-ı binihayeleriyle hücre-i itikâflarında ilme vakt-ı hayat eden hulefanın muvahirinden Müftaîbillah zamanında idi ki İbni Sina ilme çalışıyor ve şöreti dünyayı tutuyordu.” (Gökşen, 1976: 492)

Gökşen, bu iki yazarın dil kullanımlarını değerlendirdikten sonra bu tarz eserlerin işlenmesi ve yeni harflerle yayınlamanın ulusal kültür için bir kazanç olacağını belirtmektedir.

Dilin sadeleşmesi ile ilgili tartışmaların kapsamına yazarların dil kullanımının girmiş olması, tartışmanın boyutlarını göstermesi bakımından bir hayli önemlidir. Dili nedeniyle eleştirilen yazarlar, sade bir Türkçe değil de halkın anlamakta zorlandığı bir Türkçeyi tercih etmeleri bakımından eleştirilmişlerdir.

7. Milli Birlik ve Bütünlük Unsuru Olarak Dil Tartışmaları

Ömer Asım Aksoy, derginin mart (1976) sayısında, “Erdem’in Başı... II” başlıklı yazısında konuyla ilgili şunları söylemektedir: “Genelgede sık sık ‘milli birlik ve bütünlük’ sözü geçmekte ve bir yerde ‘dil, milleti oluşturan, ortak milli kültür değerleri yaratarak nesilleri birbirine bağlayan ve milli birlik ve bütünlüğün pekiştirilmesinde en büyük rolü oynayan amillerin başında gelir’

denilmektedir. Peki, dil bu görevini kendi varlıklarıyla sağlarsa mı ‘milli’ olur, yoksa yabancı dil öğeleriyle yaparsa mı? “ (Aksoy-3a, 1976: 131)

Bu açıklamadan sonra Aksoy, genelgeyi eleştirmeye devam etmektedir: “Genelgeye bakarsanız, alışılmış, yerleşmiş, oturmuş dil öğelerine yabancı da olsalar dokunmamalıyız. Onlar artık milli olmuştur. Ama yukarıda gördük ki ‘alışılmış, yerleşmiş’ denilen dil öğeleri gerçekten yerleşmemiş dilimize bilim dışı zorlamalarla sokulmuştur. Bir fiske ile sapır sapır dökülen bu eğreti nesneler dilimizin ulusal değerleri arasında yer alamazlar ve ‘nesilleri birbirine bağlayan, milli birlik ve bütünlüğü pekiştiren amil’lerden olamazlar. Milli birlik ulusal dil ile sağlanır.” (Aksoy-3a, 1976: 131)

Milli Eğitim Bakanlığı’nın yayınladığı genelgede, dilin milli birliği ve bütünlüğü sağlayan önemli bir bileşen olduğu düşüncesinden hareketle kelimeler üzerinden bir tartışma yapılmış ve hangi kelimelerin milli bütünlük içerdiği noktasında ortak bir düşüncenin olmadığı görülmektedir.

8. Tabîi Unsur Tartışmaları

Ömer Asım Aksoy, derginin mayıs (1976) sayısında, “İlimlilik Devrimcilikle Bağdaşmaz” başlığıyla yazdığı yazısında, Mehmet Kaplan’ın 8 Mart 1976 günü bir gazetede “Dilde Aşırılık ve İtidale Dair” başlıklı yazdığı bir yazı üzerinden değerlendirmeler yapmaktadır:

“Sayın Profesör diyor ki;

Bin yıl İslâm medeniyeti içinde yaşamamız dolayısıyla Türkçeye Arapça ve Farsçadan binlerce kelime girmiş ve dilin bünyesine tabîi bir unsur olarak karışmıştır... Kimse onların yabancı olduklarını hissetmez. Bu demektir ki onlar Türkçenin malı olmuşlardır.” (Aksoy-5, 1976: 314)

Aksoy, Mehmet Kaplanın bu açıklamasını aşağıdaki sözleriyle eleştirmektedir: “Türkçeye girmiş Arapça ve Farsça ‘binlerce’ sözcüğün dilimizdeki yerini nitelerken ‘dilimizin bünyesine tabîi bir unsur olarak girmiş’, ‘Türkçenin malı olmuş’, ‘Kimse onların yabancı olduklarını hissetmez’ diyebilir miyiz? O ‘binler’, ‘dilimizin bünyesine’ nasıl ‘tabîi’ unsur olarak girmiş sayılabilir ki Türkçenin asıl sahibi olan halkın dilinde ne eskiden vardı, ne de şimdi vardır (...) O binlerin yüz elli yıldan beri sapır sapır dökülmeleri dilimize ‘tabîi’ unsur olarak değil, zorla ve eğreti unsuru olarak sokulmuş olduğunu, Türkçenin malı olmadığını gösterdiği gibi dil bilimi de Türkçe, Arapça ve Farsçayı, bağlı bulundukları dil aileleri bakımından birbirinin tabîi unsuru saymayı kabul etmez.” (Aksoy-5, 1976: 314)

Dilin tabîi unsur olması tartışmaları, dilde hangi kelimelerin kalması hangi kelimelerin dilden çıkarılması tartışmasının bir parçasıdır. Burada Türkçenin dışındaki dil ailelerine mensup dillerden alınan kelimelerin Türkçenin tabîi birer parçası olamayacağı görüşleri ileri sürülerek bu dillerden geçen ve halk dilinde kullanılmakta olan kelimelere de karşı çıkıldığı görülmektedir.

9. Çeviri Dili Tartışmaları

Orhan Aktürel, derginin nisan (1976) sayısında, “Çeviriler Üzerine” başlıklı yazısında, çevirisi yapılan bir kitabın diliyle ilgili şu değerlendirmede bulunmaktadır: “Elimde önemli bir betik var. Prof. M. Duverger’in ‘Politikaya Giriş’i. On yıl önce Fransızcasını okumuştum. 1972’de çevirisini gördüm, aldım, başucu ettimdi. Bakıyorum, günden güne soğuyorum: Dili, çevirisi yüzünden...” (Aktürel, 1976: 245)

Aktürel, çevirmen Semih Tiryakioğlu’nun, kitabın önsözündeki, “Her zaman olduğu gibi bu seferde özellikle felsefe, sosyoloji, psikoloji... terimlerinin dilimizdeki karşılıklarını bulmakta rastladığımız güçlükleri belirtmeden geçemeyeceğiz. Okuyucularımız yine ufak tefek aksaklıklara rastlarsa suç bizde değil, bu terimlerin karşılıklarının ya hiç bulunmamasında ya da bulunan

karşılıklarının henüz dilimize sağlamca oturmamış olmalarındandır.” sözlerine karşılık şunları söylemektedir: “Daha ilk sayfalarda bakın ne sözcükler kullanmış: ‘Teori’, ‘teşebbüs’, ‘sosyolog’, ‘izafi’, ‘müteala’, ‘iddia’, ‘eser’, ‘faraziye’, ‘muhteva’, ‘problem’, ‘imkân’, ‘tarif’, ‘teşkilat’... bu sözcüklerin mi karşılıklarını bulmada zorluk çekmiş? Yoksa: ‘Kuram’, ‘girişim’, ‘toplumbilim’, ‘görece’, ‘düşünce’, ‘sav’, ‘yapıt’, ‘varsayım’, ‘içerik’, ‘sorun’, ‘olanak’, ‘tanım’, ‘örgüt’... sözcükleri mi dilimize sağlamca oturmamış? Çevirmen ‘suç bizde değil’ diyor ya, hiç de öyle görülüyor. Aksaklıklar da ufak tefek değil. Aldatmayalım kendimizi. Hele başkasını aldatmaya hiç kalkışmayalım.” (Aktürel, 1976: 245)

Çeviri dili tartışmaları da dil tartışmalarının boyutunun nerelere kadar uzandığını göstermesi bakımından önemlidir. Yapılan çevirilerde, yabancı dildeki kelimeye karşılık olabilecek Türkçe kelimeleri seçme noktasında, yeni türetilen kelimelerin sorunu çözebileceği düşüncesi ileri sürülmektedir. Hatta eski kelimeleri tercih eden çevirmenlere de bu noktada eleştiriler getirilmekte ve bu eksikliğin Türkçenin bir eksikliği olmadığını, çevirmenlerin bir eksigi olduğu vurgulanmaktadır.

10. Dil ve Ulusçuluk Tartışmaları

Emin Özdemir, derginin eylül (1976) sayısında, “Değiniler-Düzelttiler” başlığının altında, “Ulusçuluğun Ölçütüdür Dil Devrimi” başlıklı yazısında, dil ve ulusçuluğu ayrılmaz bir bütün olarak görmekte ve dil devrimine karşı çıkanları da ulusçu olmamakla eleştirmektedir: “Amacı ve görevi yönünden dil devrimi, ulusçuluğun belirleyici ölçütlerinden biridir. Dil devrimine karşı bir kişi ulusçu olamaz. Atatürk’ünde büyük sezgisiyle vurguladığı gibi, ulusal duyguyu oluşturan etkenlerin başında anadili gelir. Anadilinin kendi öz değerleri yerine, yabancı dillerin söz değerleriyle düşünen, duyan yozlaşmış, yabancılaşmıştır. Yozlaşmış, yabancılaşmış kafalarda, gönüllerde ise ulusçuluk gibi yüce bir duygu barınmaz. Nitekim dil devrimine karşı çıkanların tedirginlikleri buradan uğradıkları bu yabancılaşmadan gelmektedir. ‘Olanak’, ‘olasılık’, ‘seçenek’, ‘yetenek’, ‘sorun’, ‘çözüm’, ‘yöntem’ gibi sözcükleri duyduklarında kimi kişilerin yüzlerinde bir ekşime belirliyorsa, gerçekte bu ekşime içlerindeki yabancılaşmanın dışa yansımasıdır.” (Özdemir-9, 1976: 416)

Özdemir, eleştirilerine şu sözlerle devam etmektedir: “Halkının dil ve düşünce dünyasının genişlemesini, gelişmesini istemeyenlerse kavramın çekiciliğine kapılıp kendilerini, ‘ulusçuluk’la ne denli nitelendirirlerse nitelendirsinler, ulusçu olamazlar.” (Özdemir-9, 1976: 417)

Özdemir, konuyla ilgili en genel değerlendirmeyi şu şekilde yapmaktadır: “Diyelimiz kısacası şu: Ulusçu olmanın, ulusçuyum diyebilmenin koşullarından biri dil devrimine inanmak, bu devrimin doğrultusunda davranmaktır. Oysa bugün bu gerçeğe ters düşen bir görünüm içindeyiz. Kimi kişiler var ki hem rahatlıkla ‘ulusçu’yum diyebiliyor hem de ulusçuluğun dayanaklarından biri ve en önemlisi olan dil devrimini yadsıyor, ona karşı çıkıyor. Ne türden bir ‘ulusçuluk’tur onların ki? Bir adı olmalı bunun?” (Özdemir-9, 1976: 417)

Burada, ulusçuluk ile dil arasında bir ilişki kurup, dil devrimine bağlı olmak ile ulusçu olmayı bir tutan bir anlayış ortaya çıkmaktadır. Bu anlayış, o dönemin siyasi, ideolojik hayatında dilin nasıl ana malzeme olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Cumhuriyet devrimlerinin bir parçası kabul edilen dil devrimine bağlı olmak, Cumhuriyet’e ve ulusçuluğa bağlı olmakla bir tutulmuştur.

11. Sözcük Üretimi Tartışmaları

Berke Vardar, derginin mayıs (1976) sayısında, “Sözcük Üretiminde Yeni Bir Aşama” başlıklı yazısında, konuyla ilgili şu değerlendirmelerde bulunmaktadır: “Bilim ve uygulamada ileri gitmiş ulusların dillerinden yeni sözcükler kimi durumlarda oldukları gibi başka dillere aktarılıyor, kimi, durumlarda ise anadillerine saygılı aydınlar ve bilim adamlarınca yeni üretilen birimlerle

karşılıyor. Yeni kavramların yabancı dillerden aktarılmış sözcüklere başvurulmadan karşılanabilmesi için son derece uyanık bulunulması, yabancı sözcük belirir belirmez onun yerine hemen dilin öz kaynaklarına dayanılarak yaratılan yeni bir sözcük kullanmak gerektiği dilbilimcilerin bu konuda benimsedikleri ilkeler arasında.” (Vardar, 1976: 324)

Vardar, Atatürk’ün bu gerçeği gördüğünü ve Türk Dil Kurumu’nun çalışmalarının bu noktada çok doğru ve isabetli olduğunu vurgular. Açıklamalarını şöyle sürdürür: “Hem dilin üretici gücünü yöneltmek hem de her alanda birlik ve bütünlük sağlamak amacıyla uygulamalı dilbilim alanına giren bir takım önlemler alınması gerektiği anlaşıncı etkin girişimlerde bulunulmuş, Atatürk’ün gösterdiği doğrultuda dilimizin genel ve özel sözcük dağarcığına ilişkin başarılı çalışmalarıyla Türk Dil Kurumu’nun uzun yıllardır izlediği yolun ne denli doğru olduğu bir kez daha kanıtlanmıştır. Başka ülkelerde de-eski örnekler bir yana- on, on beş yıldır rastlanan dil düzenlemesi girişimleri, bu amaçla kurulan örgütler, görevlendirilen kurullar oluşturulan yarkurullar vb. her alanda olduğu gibi dil konusunda da Büyük Önder’in nasıl çağının önünde gittiğini ortaya koymaktadır.” (Vardar, 1976: 324)

Emin Özdemir, derginin haziran (1976) sayısında, “Değiniler-Düzeltiler” başlığının altında, “Nasıl Yaratılıyor Yeni Sözcükler?” başlıklı yazısında, konuyla ilgili şu görüşleri ileri sürmektedir: “Sözcük yaratma olgusuna gelince bunun da kendine özgü koşulları vardır. Ne ki yeni bir sözcük yaratmak için dil bilgini olmak gerekmez. Hemen herkes sözcük yaratabilir. Bilgini de, bilgin olmayı da. Nasıl oluyor bu? Nasıl yaratılıyor yeni sözcükler? Yalınlaştırarak kısaca belirtelim. Konuşmada olsun, yazmada olsun dille bağlantımız genellikle sözcükler düzeyinde ortaya çıkar. Düşüncelerimizi, duygularımızı, tasarılarımızı, sözcüklerle biçimlendirerek yargılara dönüştürürüz. Sözcükleri de dil sunar bize. Dilin sunduğu bu kavram birimlerinden, sözcüklerden bilinçli ya da bilinçsiz bir seçme yaparız. Seçme işi, adına dil içgüdü, dil duyarlılığı dediğimiz bir etkiyle gerçekleşir. İşte sözcük yaratma özgürlüğümüz burada başlar. Şöyle ki anlatmak istediğimizi dilin bize sunduğu öz değerleriyle biçimlendiriyorsak sorun yoktur. Var olanla yetiniriz. Yeni sözcükler arama ya da yaratma yoluna gitmeyiz. Böyle olmaz da iletmek istediğimiz duygu ve düşünceyi dilin bize sunduğu sözcükler tam olarak kuşatmazsa, bu kuşatımı sağlayacak yeni sözcükler bulma gereksinimi duyarız. Bir örnekle somutlandıralım bunu. Diyelim ki ‘çözümüne çalıştığımız bir sorun, bu sorunun çözümü için de birkaç yol var. Biz bunlardan birini yeğleyeceğiz.’ Bu durumu yargıya dönüştürmek istiyoruz. Dilimizin ucuna hemen dilin bize sunduğu ‘alternatif’ sözcüğü takılıp geliyor. Gelgelelim bu sözcüğün anlatmak istediğimiz kavramı açık seçik belirlediğine inanmıyoruz. Yargımızı bu sözcükle biçimlendirirsek dinleyicimizin ya da okurumuzun söyleneni kavrayamayacağını düşünüyoruz. O zaman ‘alternatif’ yerine bir başka sözcük arama, yoksa yaratma yoluna gidiyoruz. Dil de var olan, ekenek, kesenek, ödenek türünden sözcükleri örnekseyerek ‘alternatif’ için seçenek diyoruz. Böylece yeni bir sözcük dilde kullanım alanına çıkmış oluyor. Kuşkusuz başlangıçta kişisel bir kullanımdır bu. Dil dizgesince benimsenirse, dilin genel sözcükleri arasına girer. Nitekim ‘seçenek’ sözcüğünün yaratımı, dile girişimi de böyle olmuştur.” (Özdemir-6, 1976: 435, 436)

Özdemir, sözcük üretme yollarına karşı çıkanları da eleştirmektedir: “Görülüyor ki yeni sözcükler, düşünmeyle, düşünceyi anadilimizin söz değerleriyle biçimlendirme isteğinin ürünüdür. Bu isteği duyan herkes yeni sözcük yaratabilir. Bu olguyu kavrayamayanlar ya da ona ters anlamlar yükleyenler böyle bir gereksinimi duymayanlardır. Düşün evrenleri sınırlı olduğu için dilin var olan sözcükleriyle yetinirler. Anadili duyarlıkları gelişmediği için de anlatmak istediklerini Türkçeyle biçimlendirme çabasını gösteremezler. Dillerinin yığımsal niteliği de buradan gelir.” (Özdemir-6, 1976: 436)

O dönemde dilde sadeleşmenin temel şartını, eski sözcüklere yeni karşılıklar üretmek düşüncesi oluşturmaktadır. Bunun paralelinde yine yabancı dillerden dilimize giren kelimelere

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Türkçe karşılıklarının nasıl bulunacağı da bir sorun teşkil etmektedir. Bu noktada, dilin bir ihtiyaç duyduğu anda “herkes”in “sözcük yaratıp” dile kazandırılabilceği ve bunda da herhangi bir sorun olmadığı ileri sürülmüştür.

12. Çocuk Dergilerinde Dil Tartışmaları

İsmet Kür, derginin eylül (1976) sayısında, “Eski Çocuk Dergilerinde Dil Konusu” başlığıyla yazdığı yazıda, çocuk dillerindeki kelimelerin Türkçe karşılıklarına dikkat çekmekte ve konuyu şu şekilde değerlendirmektedir: “1928 yılında yayıma başlayan *Çocuklara Arkadaş* dergisinde Türkçeye özlüm, belli bir yazı olarak değil, ama, o gün için kullanılması çok doğal olan sözcüklerin bile Türkçe karşılıkları her yazının başına konarak belirtilmiştir. Örneğin: Hâmi-esirgeyici, tefekkür-düşünme, hararet-sıcaklık, ziya-aydınlık, imal-yapmak, mübaşeret-başlamak, hayat-dirilik, mahlût-karışık, varak-yaprak gibi...” (Kür, 1976: 413)

Kür yazısında, Çocuk Dünyası dergisinin (1326) 13. Sayısında ‘Dil Yarışı’ başlığıyla yazılmış yazıyı aktarmıştır: “Küçük karilerimizden aldığımız bazı mektuplarda dil yarışına dâhil verdiğimiz izahatı temamiyle anlamadıkları bildiriliyor. Bunun için biz tekrar izahat vermek mecburiyetinde kaldık: Burada dikkat edilecek nokta var: Lisanımızda kullanılan Arapça ve Acemce kelimeler, cümleler, terkipler yerine Türkçe sözler bulup koyabilmektir.”

Kür, bu açıklamanın değerlendirmesini şu şekilde yapmaktadır: “Görüldüğü gibi eski çocuk dergilerinin birçoğunda ‘dil’ üstünde durulan bir konudur (...) Ama dergilerimizde, bugün olduğu gibi dün de, ne dil birliği vardır, ne de yazım. Örneğin Çocuk Dünyası sade dil yarışması yaparken, aynı zamanda çıkmakta olan Çocuk Duygusu dil üstünde, yazım üstünde hiç durmaz; dili de Çocuk Dünyası’na oranla bir hayli ağırdır.” (Kür, 1976: 413)

Kür, çocuk dergilerinin dilleriyle ilgili en genel değerlendirmeyi şu şekilde yapmaktadır: “Ama gene de 107 yıl önce çocuk dergisinin ‘gazete’ sözcüğüne karşılık araması, 100 yıl kadar önceki bir derginin gönderilecek yazıların ‘sade Türkçe’ olmasını koşturması; 90 yıl önce yayımlanmış bir çocuk dergisinin, ‘Arapça, Farsça olmayan salt Türkçe Sözcükleri’ bir araya toplama gayreti ve benzerleri, eski çocuk dergilerinin, çocukları, dilin sadeleşmesi konusunda bilinçlendirme çabaları olarak üstünde durulacak çalışmalardır.” (Kür, 1976: 415)

Dilde sadeleşme çabalarının uzun bir geçmişinin olduğu ve bunların da bugünkü çalışmaların temelini oluşturduğu görülmektedir. Tanzimat’tan sonraki süreçte Osmanlı’da gazete-dergi yayınlarında ciddi artışlar görülmüş ve gazete-dergiler, dilde sadeleşme düşüncesinin ortaya çıkması ve gelişmesinde oldukça önemli bir rol oynamıştır. Çocuk dergilerinde de kendini ortaya çıkaran sadeleşme-Türkçeleşme anlayışı, Türkçe kelime kullanımını özendirilmesi dil tartışmalarının hangi mecralarda yürüdüğünü göstermesi bakımından önemlidir.

13. Ders Kitaplarının Dili Tartışmaları

Emin Özdemir, derginin kasım (1976) sayısında, “Değıniler-Düzeltiler” başlığı adı altında, “Özlenen” başlığıyla yazdığı yazısında, ders kitaplarının dilini eleştirmektedir. Atatürk’ün açtığı devrim yolunu tıkamak isteyenlerin hâlâ var olduklarını ve bunların kökünün kazınmadığını belirten Özdemir, son olarak da ders kitaplarının dilinde bunların yansımalarının görüldüğü üzerinde durmaktadır: “Atatürk’ün ölümünden bu yana otuz sekiz yıl geçti. Yaşambilim yönünden, nerdeyse, iki kuşaklık bir süredir bu. Gelgelim Atatürk’ün açtığı ışıklı devrim yolunu tıkamak, toplumumuzu bu yoldan saptırmak isteyen düşünüşün kökü kazınmadı bir türlü. Varlığını sürdürüyor. Bunun yeni bir örneğini Milli Eğitim Bakanlığınca ortaöğretim kurumları için hazırlattırılan ders kitaplarında görüyoruz.” (Özdemir-11, 1976: 585)

Özdemir, kitapların dilinin dil devrimine karşı olarak hazırlandığını söylemektedir: “Nasıl bir dille oluşturulmuştur bu yeni ders kitapları? (...) Atatürkçülüğün dil ilkesini yaralayan bir tutumla hazırlanmıştır bu kitaplar. Atatürkçülüğün dil ilkesinin uygulamadaki adı dil devrimidir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Dil devrimi de yalın bir söyleyişle, Türkçemizi ulusal, öz benliğine kavuşturma atılımıdır.” (Özdemir-11, 1976: 585)

Özdemir, dil devriminde dilden atılan kelimelerin ders kitaplarında yer aldığını belirtmektedir: “Dil devriminin, söz dağarcığından sökü� attığı yabancı sözcükler ısmarlama ders kitaplarında diriltmek isteniyor yeniden. Şu sözcüklere bakalım bir: Küllî, devrî, farazi, mutad, vakıa, bakiye, inhiraf, aza, namzet, sabit, talep, ifrat, ifa, uzviyet, müşahede, arz, zahiri, teşhiz, digergâm, cemaat, cemiyet, cemaatvari, ferdiyet, fiilî, şuur, harp, tasnif, safha, tarz, tetkik, temayül, cazibe, tahsil, terbiye, seda, nazârî, istikbal, alâkadar, izah, kaide, misal, intikal, girift, sun’i, nev’i, mahiyet, usul, tatbikî, tazyik, tesir, idrak, bahis, âlem, bünye, inkişaf, uzviyetçi, faaliyet, vukubulmak, mektep, umumî, mânâ, ilim... Osmanlıca bir yapıttan seçmedik bu sözcükleri. Milli Eğitim Bakanlığınca, lise ve dengi okullar için hazırlattığı ‘Sosyoloji’ kitabının ilk birkaç sayfasından gelişigüzel alıntılادیk. Dil devriminin, dilin dışına attığı, sözcük gömütlüğüne gömdüğü,; yaşarlığını, anlam ve çağrışım gücünü yitirmiş ölü sözcüklerdir bunlar. Bırakalım lise öğrencilerini, Osmanlıca eğitimden geçmiş olanlar bile kendilerini zorlamadan, özel bir çaba göstermeden bu sözcükleri kullanamazlar.” (Özdemir-11, 1976: 586)

Özdemir, ders kitaplarında Batı kaynaklı sözcüklerin kullanılmasını da eleştirmektedir: “Bir yandan ölü sözcükleri ders kitaplarında hortlatırken bir yandan da Batı kaynaklı sözcüklere dadanıyorlar. Sözelimi, değindiğimiz kitaptan alınıladığımız Osmanlıca sözcüklerin yanında şu sözcükler de sere serpe kullanılmaktadır: Realite, objektif, rasyonel, norm, etüd, monist, plüralist, analist, teori, sosyolojizm, psikolojist, doktrin, statik, obje, moral, proses, fonksiyon, kooperasyon, modern, kriter, otoriter, anomi, sektör, modernleşme, reaksiyon... Örneklediğimiz bu sözcüklerle sağlıklı bir iletişim de kurulamaz. Öğrenme de, öğretme de gerçekleşemez.” (Özdemir-11, 1976: 586, 587)

Özdemir, okul kitaplarıyla dil devrimini engellemeye çalışanlarla ilgili şu açıklamaları yapmaktadır: “Okul kitapları yoluyla dil devrimini engellemek isteyenler, gerçekte ulusal uyanışı dondurma özlemi içindedirler. Olasılığı var mıdır bunun? Toplumun her kesiminde güçlü bir anadili bilinci uyanmıştır. Çağdışı özelemlerini, geçici bir süre ortaya koysalar bile, özlediklerini gerçekleştiremeyecek, toplumumuzda her gün biraz daha güçlenen anadili bilincinin selleri arasında boğulup gideceklerdir.” (Özdemir-11, 1976: 587)

Dilin kullanım alanlarından biri ve Milli eğitim Bakanlığı’nın dil politikalarının yansıdığı alan olan ders kitapları, o dönemde yoğun eleştirilere hedef olmuştur. Görülüyor ki, ders kitaplarında tercih edilen kelimelerin dil devrimine bir karşı çıkış, dil devrimini engellemeye yönelik bir girişim olduğu düşüncesi, konunun temelini oluşturmaktadır. Eski kelimelerin hala ders kitaplarında yer alması ve Batı kökenli dillerden kelimelerin ders kitaplarında bulunması eleştirilmiştir.

Türk Dili Dergisi’nde Dil Akademisi Tartışmaları

Ömer Asım Aksoy, derginin mart (1976) sayısında, “Bu Ahval ve Şerait İçinde Akademi” başlıklı yazısında, dil akademisi konusunu değerlendirmektedir ve dil akademisinin kurulma düşüncesine karşı şunları söylemektedir: “Akademi kurma düşüncesine, akli başında olan hiç kimse karşı koymaz. Ülkenin seçkin bilginleri, sanatçıları yüksek bir kurulda birleşecekler. Çeşitli bilim ve sanat sorunları üzerine yüksek düzeyde kararlar verecekler. Kurul, yurdun en yetkili kişilerinden oluştuğu için verilen kararlara herkes güvenecek doğruyu, yanlış öğrenecek. Hele bu akademi, dil akademisi ise, kararlara, bize dilde izlenmesi gereken yolu göstereceğinden, yıllardan beri sürüp gelen dil tartışmaları sona erecek. Böyle bir kuruluşu kim istemez?” (Aksoy-3b, 1976: 134)

Aksoy’un bu düşünceleri, onun dil akademisine karşı olmadığını göstermekle birlikte dil akademisinin kurulmasını isteyen çevreden ve kurulma şartlarından kaygı duyduğu, “Görülüyor ki,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

ülkemizde dil sorununu kendi anlayışı doğrultusunda yürütmek isteyen iki akım vardır. Biri Atatürk'ün amaçladığı, büyük başarı kazanmış, ulusal dil akımı, öteki bunun karşısında olan tutuculuk akımı. Şimdi ikinci akımın temsilcileri iktidarda. İstiyorlar ki resmi yetki ellerinde iken kendi görüşlerini ülkede egemen kılsınlar. Akademiye seçecekleri yandaşları eliyle ulusal dili, 'ilim adına' kösteklesinler. Tasarıya göre akademi üyelerini başbakan seçecektir. Bu çeşit bir seçimle kurulacak dil akademisi ulusa güven verir mi?" (Aksoy-3b, 1976: 135) sözlerinden anlaşılmaktadır.

Aksoy "Bizde de, -üyelerini tek yanlı düşünceye bağlı bir başbakanın seçmeyeceği- dil akademisini kurmanın zamanı elbet gelecektir. Ama toplumumuzun ve hele dilimizin içinde bulunduğu 'ahval ve şerait' karşısında kesin olarak söylemek gerekir ki bu zaman daha gelmemiştir." (Aksoy-3b, 1976: 135) sözleriyle dil akademisini kuracak şartların henüz oluşmadığını ifade etmektedir.

Seha L. Meray, derginin mart (1976) sayısında, "Kırklara Karışmak" başlıklı yazısında, kurulması düşünülen dil akademisini fetva akademisi (!) olarak nitelemektedir. Meray, dil akademisini iktidarda olan hükümetin dile müdahale etmek amacıyla planladığı düşüncelerinden hareket etmektedir: "Cephe Hükümeti, 'yerleşmiş-yerleşmemiş', 'oturmuş-oturmamış', 'yatmış-kalkmış' sözcükleri saptama yolunda bir yeni adım daha atmış bu sıralarda: Türk Dili Akademisi kurmak için bir yasa tasarısı sunulmuş." (Meray, 1976: 137)

Tasarının dilini "alaycı" bir üslupla eleştiren Meray, kullanılan kelimelerin özleştirme ve uluslaştırma çabalarının sonucunda dile kazandırılan kelimeler olduğunu, bunlara karşı çıkanların da karşı çıktıkları anlayışın kelimelerini kullandıkları sonucuna varmaktadır: "Tasarının metnini de, gerekçesini de gördüm. Türkçe, Osmanlıca, Fransızca karışımı bir 'milli dil' ile kaleme alınmış. Bakın daha ilk maddenin başlığında, ısıramadıkları eli nasıl öpüyorlar: 'Akademinin adı, yeri, amacı, görevi' demişler. Neden, 'akademinin ismi, mahalli (ya da makarrı), gayesi, vazifesi' dememişler? Bu madde şöyle: 'Türk Dili Akademisi adı altında Ankara'da tüzelkişiliği (inanmayacaksınız ama, 'şahsiyet-i hükmiye' diyememişler) olan ilmî ve bu kanun esasları dâhilinde idari özerkliği (yine inanmayacaksınız: 'muhtariyet' dememişler işte) bulunan bir Akademi kurulmuştur. Akademi başkanlığa bağlıdır. Akademi, Türkiye'de (neden 'dünya'da değil?), Türk dili alanında en yetkili (unuttular mı 'selahiyetli' sözcüğünü?) resmi kuruluştur (teşekkül demek isterler sanırım)..." (Meray, 1976: 137)

Meray, akademinin hazırlamayı düşündüğü sözlüğün bir fetva sözlüğü olacağını düşünmektedir: "Anlaşıyor: bir fetva sözlüğü olacak Akademinin lügati. Hangi sözcükler alınmışsa lügate, tümünün dokunulmazlığı olacak; başka sözcük kullanmak yasak! (Kullanacaklara ne cezalar verileceği belirtilmemiş tasarıda; belki de bir ek yasa çıkartırlar ardından.)" (Meray, 1976: 138)

Meray, bu düşüncelerin Atatürk'e ve onun düşüncelerini paylaşınlara karşı yapılan bir saldırı olduğunu ve Atatürkçü düşünenleri saf dışı bırakmanın asıl amaçları olduğunu, "Atatürk'e her yönden gizli-açık saldırılarda bulunanlar, o ne yaptıysa yıkmaya uğraşanlar, şimdi de, yeni saldırılar için, akademi siperleri kazmaktalar." (Meray, 1976: 139) sözleriyle dile getirmektedir.

Emin Özdemir, derginin mart (1976) sayısında, "Değiniler-Düzeltiler" başlığı adı altında "Kanıtlamak Gerek Bu Yargıyı" başlığıyla yazdığı yazıda, dil akademisiyle ilgili şunları söylemektedir: "Yıllar yılı bir 'Dil Akademisi'nin düşü içindeler. Bu düş bir gerçekleşti mi üyelikleri, başkanlıkları paylaşacak, dil devriminin getirdiği yeni söz değerlerini atıp yerlerine Osmanlıca kalıntısı geçirmeye çalışacaklar." (Özdemir-3, 1976: 141)

Nadir Nadi, derginin mart (1976) sayısında, "Sonun Başlangıcı" başlığıyla yazdığı yazıda, kurulması düşünülen dil akademisinin hükümetin başarısızlıklarının ört bas edilmesi için yapıldığını düşünmekte ve Enver Paşa örneğini vermektedir: "Rahmetli Falih Rıfkı Atay anlatırdı. Birinci Cihan Savaşı sonlarına doğru cephelelerden kötü haberler birbiri ardına gelmeye başladığı,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

dayanma gücümüzün tükenmek üzere bulunduğu artık iyice anlaşıldığı sıralarda Enver Paşa, ulusal ahlak adına, kılık kıyafet kovuşturması açar, açık giyimli, kısa etekli kadınların cezalandırılması için buyruklar çıkarırmış. Sonunun yaklaştığını gören bizim cephe hükümeti de, Enver Paşa misali, altından kalkamayacağını bildiği bunca güçlükler arasında şimdi tutmuş dilimize el uzatıyor. Bir Türk Dili Akademisi kurulacakmış, yasa tasarısı hazırlanmış ve yüce meclislere gönderilmek üzere Bakanlar Kuruluna sunulmuş.” (Nadi, 1976: 143)

Nadi, kurulması düşünülen dil akademisi için meclisin görüşecek başka konusu kalmamış gibi gündeme getirildiğini ve cephe hükümeti olarak nitelediği hükümetteki görüşlerin, Erbakan Hoca ve Başbuğ Türkeş arasındaki ‘millet, ahlak ve dünya görüşü’ açısından farklılıklardan hareketle bir noktada uzlaşamayacağını ve bu girişimin başarısızlıkla sonuçlanacağını söylemektedir. “Meclislerde toplumsal ve ekonomik yaşantımız açısından bunca önemli teklif ve tasarı görüşülmek, sonuca bağlanmak üzere sırada beklerken Cephe Hükümetinin ‘milli, ahlaki, insani, manevi, kültürel’ değerlerimizi korumak, yüceltmek gerekçesi ile böylesine ivedi davranarak harekete geçmesini dikkatleri dağıtmak istediğinden başka neye yorabiliriz? Milli, ahlaki, insani vb. gibi soyut kavramlarla anlatılmak istenen nedir? Bu soyut kavramların anlamı üzerinde dört başlı azınlık Cephe Hükümeti bir düşünce birliğine varıp bir eğitim politikası saptayabilmiş midir? Tasarı henüz yayımlanmadı ama Erbakan Hoca ile Başbuğ Türkeş arasındaki ‘millet, ahlak ve dünya görüşü’ ayrımını göz önüne getirecek olursak Atatürkçü Feyzioğlu’nun hükümette kalmak koşulu ile her türlü öneriye katılacağını düşünsek bile kurulacağı söylenen Türk Dili Akademisi’nden ülkemize hiçbir yarar sağlanamayacağı, bunun ölü doğmuş bir çocuktan başka bir şeye benzemeyeceği hatta doğum aşamasına varamadan azınlık cephesinin göçüp gideceği besbellidir.”(Nadi, 1976: 143)

Oktay Akbal, derginin mart (1976) sayısında, “Ulusal Bilincin Arka Kapısı” başlıklı yazısında konuyla ilgili şunları söylemektedir: “Kitap ve öğretmen kıyımcısı Bay Erdem şimdi de Türkçeye kıymak hevesindedir. Türk Dil Akademisi kurduracak, buraya ‘14’ler diye anılan İstanbul Edebiyat Fakültesinin bağınaz kişilerini atayacak, onlar da kendi çizgilerinde, kafalarında başka bağınazları seçecekler. Şu sözcük kullanılır, bu sözcük kullanılmaz diye buyruklar çıkaracaklar, okulları, öğretmenleri korkutmaya çalışacaklar, ‘ulusal bilincin arka kapısından içeriye girip Türk ulusunun ileriye doğru gidişini, aydınlanmasını engellemek, karartmak isteyecekler. Bunu başaracaklarını sanacaklar! İleriye doğru akan coşkun bir ırmağı gerisin geriye akıttırmaya çalışmak gibi akla aykırı bir tutum olur bu... Kitap, öğretmen kıyımcılarından başka hiç kimse böyle gerçek dışı, olanak dışı bir hayale kapılamaz...” (Akbal, 1976: 149)

İnal Cem Aşkun, derginin nisan (1976) sayısında, “Türk Dil Kurumu ve Dil Akademisi” başlığıyla yazdığı yazıda, kurulması düşünülen dil akademisin siyasal bir kurum olacağını ve buna aydınların haklı olarak tepki gösterdiklerini şu şekilde dile getirmektedir: “Şimdiki Hükümetin bir ‘Dil Akademisi’ kurma girişimi, kuruluş için düşünülen biçimin ‘akademik’ olmaktan çok ‘siyasal’ nitelik taşıması nedeniyle, başta Türk Dil Kurumu olmak üzere, tüm Atatürkçü kurum ve aydınların haklı tepkilerine yol açmaktadır.” (Aşkun, 1976: 242)

Aşkun, Ömer Asım Aksoy’un mart sayısında dile getirdiği ‘henüz şartların olgunlaşmadığı’ düşüncesini destekleyerek Türk Dil Kurumu’nun da bu oluşumu şartlar olgunlaştığında destekleyeceğini söylemektedir: “Buradan anlaşılmaktadır ki, Türk Dil Kurumu da aradığı koşullar gerçekleştiğinde, bir dil akademisinin kurulmasını destekleyecektir.” (Aşkun, 1976: 242)

Aşkun, dil akademisi kurma girişimlerine karşı bir kamuoyu savaşı yürütülmesi gerektiğini dile getirmektedir: “Atatürkçülerin çeşitli toplumsal gerilikler ve bozukluklar karşısında vereceği savaşların tek adı vardır ‘Kamuoyu Savaşı’. Dil Akademisi olayı bizleri böyle bir savaşa çağırmaktadır. Savaşı yalnızca bildiri, yazı yayımlamakla kazanmamız olanak dışıdır. Çünkü karşıda bir hükümet ve elinde büyük bir devlet örgütü vardır. Her şeyden önce dil akademisi, Türk

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Dil Kurumunun, toplumun dil konularındaki etkili tutumunu zayıflatıp, kamuoyunda bu toplum için değil de, kendine özgü amaçları, giderek çıkarları yönünde çalışan bir 'karşı örgüt' biçiminde kalmasını amaçlayacaktır. Böyle bir akademi kurulduktan sonra, başta TRT olmak üzere, devletin en büyük kamuoyu haberleşme araçları, dil politikalarını bu akademinin çizdiği yolda sürdürmek zorunda bırakılacaktır. Aslında tehlike büyüktür. Hemen kamuoyunda güçlü bir karşı çabaya girmek gerekmektedir." (Aşkun, 1976: 243)

Aşkun, "Türk Dil Kurumu bu savaşı kazanacak her türlü gücü içinde taşımaktadır. Şimdiye değin toplumu dil konusunda büyük aşamalara getiren Türk Dil Kurumunun 'dil akademisi' adındaki siyasal bir oyuna gelmesi ve buna yenik düşmesi söz konusu olamaz." (Aşkun, 1976: 244) sözleriyle Türk Dil Kurumunun bu savaşı kazanacağını ileri sürmektedir.

Berke Vardar, derginin mayıs (1976) sayısında, "Sözcük Üretiminde Yeni Bir Aşama" başlıklı yazısında, Fransız Akademisini örnek verir ve akademi kurma düşüncesinde olanları eleştirmektedir: "Hem bilim ve uygulayımının çeşitli kesimlerinde hem de gündelik yaşamın türlü alanlarında insan etkinliklerinin gösterdiği gelişmeye uygun terimlere her geçen gün biraz daha çok duyulan gereksinmeyi karşılama amacı güden (Fransız Dili Uluslararası Kurulunun Amacı, La Bonque des mots'da açıklanmıştır-1971, 1) bütün bu dil düzeltimi ve sözcük yaratımı çalışmaları, gelenekçiliğiyle tanınan Fransız Akademisince de olumlu karşılanmakta, desteklenmekte ve onaylanmaktadır. Kısacası bu tarihsel kurum güçlü kuruma ayak uydurmakta yenileştirme, özleştirme eylemine çeşitli biçimlerde katılmaktadır. Akademiye yenilikleri köstekleme, özleştirmeyi durdurma görevi vermek, kimsenin aklının ucundan bile geçmemektedir! Fransız akademisinden esinlendikleri izlenimini uyandırıp dış görünüşü kurtaracaklarını sanarak uzun yıllardır Türk dilinin yaratıcılığını engellemeyi düşleyen bizdeki 'akademi' tutkunlarına şunu da anımsatmayı yararlı buluyoruz: Fransız Akademisinin sürekli Genel Yazmanı M. Genevoix Fransız Dili Uluslararası Kurulunun onursal başkanıdır!" (Vardar, 1976: 325)

Dil akademisi üzerine yapılan tartışmalar ile ilgili dergideki yazıların genelinde, dil akademisini kurma düşüncesinde olanlara karşı güvensizliğin olduğu görülmektedir ve dil akademisi kurma düşüncesi, eskiye dönüş için atılacak bir adım olarak algılanmaktadır. Dil akademisinin siyasi içerik taşıdığı ve Türk Dil Kurumu'na alternatif olarak gösterildiği eleştirileri de yapılmaktadır. Bazı yazarlar (Ömer Asım Aksoy, İnal Cem Aşkun), dil akademisini desteklemekle birlikte şartların henüz olgunlaşmadığını, dil akademisinin farklı noktalara çekilebileceğini ve işin bilimsel tarafının olamayacağı görüşünü savunmaktadırlar.

Sonuç ve Değerlendirme

Türk Dili Dergisi'nin 1976 yılı sayılarına bakıldığında, dilde sadeleşme ve dil akademisi tartışmalarını meydana getiren ve sürükleyen unsurların büyük ölçüde siyasi olduğu görülmektedir. Çünkü Türkiye'de, 6 Mart 1970 yılında kurulan Adalet Partisi hükümetinden, 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle devrilen Adalet Partisi "Azınlık Hükümeti"ne kadar, biri tek başına iktidar diğerleri azınlık ve koalisyon olmak üzere toplam 12 hükümet kurulmuştur. Dolayısı ile bu yıllara tesadüf eden dil tartışmalarının da büyük ölçüde bu siyasi istikrarsızlıklar ile doğrudan ilgili olduğu görülmektedir. Dergide yer alan tartışmalar, daha çok Milli Eğitim Bakanlığı'nın dil politikaları üzerinden başlamış ve gittikçe dilin bütün yönlerini kapsayacak şekilde genişlemiştir.

Her ne kadar 1976 yılındaki tartışmaları başlatan sebep siyasi ve ideolojik görülse de Tanzimat Dönemi'nden bu yana yaklaşık bir buçuk asrı aşkın bir zamandan beri dil, tartışılan bir konu olmuştur. Dil tartışmaları, Süleyman Nazif'in Şehbâl dergisinde 1912'de ifade ettiği gibi "Bir Mesele-i Müebbede" halinde devam edegelmiştir (Özdemir, 2008:74). 1976 yılındaki tartışmalar, Tanzimat'tan bu yana zaman zaman küllenen zaman zaman alevlenen dil tartışmalarının o dönemdeki yansımalarıdır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Tanzimat'la birlikte, Batı medeniyetine uyum sağlama çalışmaları resmi bir politika haline gelmiş ve dil konusu da eski medeniyet çerçevesinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Tanzimat aydınlarının eski edebiyatı ve dili eleştirmeleri ile başlayan bu tartışma süreci, Servet-i Fünun Dönemi'nde de devam etmiş, II. Meşrutiyet'le daha da alevlenmiştir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi “Yeni Lisan” hareketi, belirlediği ilkeler ile bu tartışmalara belli bir seviye kazandırmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra dil konusundaki tartışmalar her alanda yapılan Batılılaşma hareketlerinin dildeki karşılığı olarak ortaya çıkmıştır. Tanzimat'tan Meşrutiyet'e ve Cumhuriyet'e kadar olan dönem içerisinde dilin sadeleşmesi gerektiği noktasında hemen hemen herkes görüş birliği içerisinde olmakla birlikte; sadeleşme işinin nasıl ve ne şekilde yapılacağı noktasında görüşler farklılaşmaktadır. M. Kemal Atatürk'ün Türk Dil Kurumu'nu kurdurtması üzerine Dil Kurultayları düzenlenmiş ve dil konusu bir devlet politikası olarak tartışmaya açılmıştır. Tartışmalar Atatürk'ten sonra da devam etmiş, yine zaman zaman alevlenmiş zaman zaman küllenmiştir.

1976 yılında, Türk Dili Dergisi'nde, dil devrimini, kendi anladıkları şekilde savunan ve devam ettirilmesini isteyen bir düşünce hâkimdir. Konular, karşı görüşte olanların düşünceleri üzerinden ele alınmıştır. Bu sebeple tartışmaların iki görüş temelinde gerçekleştiği söylenebilir. Bu görüşler; her ne şekilde olursa olsun yabancı kabul ettikleri Arapça ve Farsça kökenli kelimelere Türkçe karşılıklar türeterek dilde yenileşme ve özleşme isteyen arı dilliler veya öz Türkçeciler, bir de dilde sadeleşme istemekle beraber bu konuda zorlamaya karşı olup “yaşayan Türkçe”yi savunanlar şeklindedir.

Dilde sadeleşme tartışmalarına bakıldığında, her iki tarafın meseleye ideolojik yaklaşmış olduğu ve birbirini dinlemeye ve anlamaya tahammül göstermediği görülmektedir. Yine her iki tarafın kendince haklı ve mantıklı gerekçeleri olmakla birlikte bazen birbirine çok yakın görüşler dile getirildiği halde meseleye tek taraflı yaklaşmış ve bir noktada uzlaşma sağlanamamıştır. Bir taraf yenileşme ve özleşmede aşırılıklara giderken diğer taraf bunun tamamen karşısında yer almıştır. O kadar ki o dönemde, günlük hayatta kullanılan kelimeler bile insanların ideolojik tarafını gösteren ölçütler haline gelmiştir.

Dil akademisi tartışmalarına bakıldığında, dil akademisini kurma düşüncesinde olanlara karşı güvensizliğin olduğu görülmektedir ve dil akademisi kurma düşüncesi, eskiye dönüş için atılan bir adım olarak algılanmaktadır. Dil akademisinin siyasi içerik taşıdığı ve Türk Dil Kurumu'na alternatif olarak gösterildiği eleştirileri de yapılmaktadır. Bazı yazarlar, dil akademisini desteklemekle birlikte şartların henüz olgunlaşmadığını, dil akademisinin farklı noktalara çekilebileceğini ve işin bilimsel tarafının olamayacağı görüşünü savunmaktadır.

Dilde yenileşme ve özleşme hareketi adına üretilen yeni kelimelerin bir kısmına bakıldığında; günümüzde, hem günlük konuşma dilinde hem de yazı dilinde rahatlıkla kullanılan kelimeler olduğu görülmektedir. Yine dilde yenileşme ve özleşme adına dilden çıkarılmaya çalışılıp yeni karşılıkları ortaya atılmış kelimelerin bir kısmının da, hem günlük konuşma dilinde hem de yazı dilinde kullanıldığı görülmektedir. Yani halk istediğini benimsemiş, istemediğini de benimsememiş ve kullanmamıştır. Zorlama yöntemlerle de olsa sevilmeyen kelime kullanılmamış ve kelimenin eski karşılığı kullanılmaya devam edilmiştir. Yeni üretilen kelimeler arasından da halkın sevip benimsediği kelimeler kullanılmaya başlanmış ve yaygınlaşmıştır. Bazı kelimelerin hem eski şekli hem de yeni şekli halk tarafından yan yana kullanılmaya devam edilmiştir.

Dil, bir kültürün temel taşıyıcı unsurudur. Dil, kültürü kelimeler vasıtası ile yazılı ve sözlü olarak sonraki nesillere aktarmaktadır. Kelimeler, halkın tüm geçmiş duygularını, düşüncelerini, yaşantılarını taşımaktadır. Bu sebeple, kelimeler üzerinde tasarruf hakkı halkın kendisindedir. Günlük hayatta kullanılan kelimeler için, birileri çıkıp ben dilden bunları attım, yerine bunları koydum yaklaşımı ile meseleye bakmamalıdır. Yine birileri de Türkçede karşılığı olmayan yabancı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

kökenli sözcükler için yeni karşılıklar ortaya atıldığında kesinlikle olmaz, bu kelime kullanılamaz yaklaşımında olmamalıdır.

Yapılması gereken, ne özleşme ve yenileşme adına dili aşırı uçlarda bir tehlikenin içine sürüklemektir, ne de aşırı tutuculukla dili sanki donmuş bir varlık gibi görüp hiçbir şey yapmamaktır. Mesele dil meselesidir ve Türk milletinin en önemli kültür meseledir. Bu nedenle dil ile ilgili konularda, ideolojik düşünceler ekseninde hüküm verilmesi doğru değildir. Yapılması gereken, meseleye ilmi bir açıdan bakmak, Türkçeyi geliştirmek ve sonraki kuşaklara daha zengin bir dil olarak bırakmak için neler yapılabilir, sorusuna hep birlikte cevap aramaktır.

Ayrıca, “Osmanlıca” diye yanlış bir şekilde isimlendirilen “Osmanlı Türkçesi”nin, bir “medeniyet” dili ve o döneme hâkim bir Türkçe olarak kullanıldığının artık kabul edilmesi gerektiğini de düşünmekteyiz.

Konuyla ilgili son sözümüz ve temennimiz; yukarıda da ifade ettiğimiz gibi dilin, Süleyman Nazif’in tam bir asır önce ifade ettiği gibi, “bir mesele-i müebbede” olarak tartışılmaya devam edilmekten kurtulup kendi mecrası içinde gelişmesini sürdürmesidir.

KAYNAKÇA

- AKARSU, B. (1998). *Dil-Kültür Bağlantısı*, İnkılâp Yayınevi, Ankara.
- AKBAL, O. (1976). “Ulusal Bilincin Arka Kapısı”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 294, 1 Mart 1976, s.148-149.
- AKSAN, D. (1999), *Anlambilim: Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Engin Yayınevi, Ankara.
- AKSAN, D. (2007), *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*, 4. baskı, TDK Yayınları, Ankara.
- AKSOY-2, Ö. A. (1976). “Erdem’in Baş I”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 293, 1 Şubat 1976, s.65-67.
- AKSOY-3a, Ö. A. (1976). “Erdem’in Baş II”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 294, 1 Mart 1976, s.129-133.
- AKSOY-3b, Ö. A. (1976). “Bu Ahval ve Şerait İçinde Akademi”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 294, 1 Mart 1976, s.134-135.
- AKSOY-5, Ö. A. (1976). “İlımlılık Devrimcilikle Bağdaşmaz”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 296, 1 Mayıs 1976, s.321-318.
- AKTAŞ, Ş. ve GÜNDÜZ, O. (2004). *Yazılı ve Sözlü Anlatım Kompozisyon Sanatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- AKTÜREL, O. (1976). “Çeviri Üzerine”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 295, 1 Nisan 1976, s.245.
- AŞKUN, İ. C. (1976). “Türk Dil Kurumu ve Dil Akademisi”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 295, 1 Nisan 1976, s.242-244.
- AYDIN, İlker (2009), “Anadili Dersinin Etkinlik Alanları ve Dilbilgisi”, *Milli Eğitim*, Sayı: 181, Kış, Ankara.
- BANGUOĞLU, Tahsin (2007), *Türkçenin Grameri*, 8. baskı, TDK Yayınları, Ankara.
- BELGE, M. (1989). “Türk Dilinde Gelişmeler”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C: 10, İletişim Yayınları, s. 2558–2606.
- COŞAR-1, A. M. (1992). “Dil Tartışmaları Üzerine I”, *Akademik Yorum*, Güz 1992, Nr. 1, s.3-6.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- COŞAR-2, A. M. (1992). "Dil Tartışmaları Üzerine II", *Akademik Yorum*, Kış 1992, Nr. 2, s.33-36.
- ERDOĞDU, A. (1976). "Türk Diline Saldırı", *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 294, 1 Mart 1976, s.145-147.
- ERGİN, M. (2002), *Türk Dili*, Bayrak Yayınları, İstanbul.
- EYÜBOĞLU, İ. Z. (1976). "Türkçeye Saygı", *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 293, 1 Şubat 1976, s.73-76.
- GÖKŞEN, E. N. (1976). "Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nda Türkçe Bilinci (Değıniler)", *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 297, 1 Haziran 1976, s.492-493.
- HACEMİNOĞLU, N. (2011). *Türkçenin Karanlık Günleri*, TEV Yayınları, İstanbul.
- HAKAN, A. (1982). "Dünyada ve Türkiye'de Akademilerin Tarihçesi ve Bugünkü Durumu", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. Cilt 15. Sayı 2. Ankara, 1982.
- İMER, K. (1973). "Türk Yazı Dilinde Dil Devriminin Başlangıcından 1965 Yılı Sonuna Kadar Özleşme Üzerine Sayıma Dayanan Bir Araştırma", *Türkoloji Dergisi*, V/1, 175-190
- KIRAN, Zeynel (2002). *Dilbilime Giriş*, 2. baskı, Yayına Hazırlayan: Ayşe (Eziler) Kıran, Seçkin Yayınları, Ankara.
- KORKMAZ, Z. (1973). "Dilde Doğal Gelişme ve Devrim Açısından Türk Dil Devrimi", *A. Ü. Türkoloji Dergisi*, V/1, s.97-114.
- KÜÇÜKKARAGÖZ, H. (2002). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi (Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi)*, Editör: Binnur Yeşilyaprak, Pegema Yayıncılık, Ankara.
- KÜR, İ. (1976). "Eski Çocuk Dergilerinde Dil Konusu", *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIV, Sayı: 300, 1 Eylül 1976, s.412-415.
- LEVEND, A. S. (1960). *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, TDK Yayınları, Ankara.
- LEWIS, Bernard (1993). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, TTK Basımevi, Ankara.
- MAKSUDİ, S. (1930). *Türk Dili İçin*, Türk Ocakları İlim ve Sanat Heyeti Neşriyatı, İstanbul.
- MERAY, S. L. (1976). "Kırklara Karışmak", *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 294, 1 Mart 1976, s.136-139.
- NADİ, N. (1976). "Sonun Başlangıcı", *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 294, 1 Mart 1976, s.143-144.
- ONARAN-1, M. Ş. (1976). "Olaylar ve Gerçekler (Dergiler, Gazeteler)", *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 292, 1 Ocak 1976, s.58-59.
- ONARAN-2, M. Ş. (1976). "Olaylar ve Gerçekler (Dergiler, Gazeteler)", *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 293, 1 Şubat 1976, s.123-127.
- ÖKSÜZ Y. Z. (2004). *Türkçe'nin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2.Basım, Ankara.
- ÖZCAN GÖNÜLAL, Y. (2011). "Dil-Toplum İlişkisi Açısından Türkiye'de 1940 Sonrası Dil Tartışmaları Üzerine Bir Değerlendirme", *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/1 Winter 2011, p. 1127-1137, TURKEY

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- ÖZDEMİR-1, E. (1976). “Halkın Dilinden Yazı Diline (Değıniler-Düzeltiler)”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 292, 1 Ocak 1976, s.26-27.
- ÖZDEMİR-2, E. (1976). “Kim Dinler Genelgeyi (Değıniler-Düzeltiler)”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 293, 1 Şubat 1976, s.77-78
- ÖZDEMİR-3, E. (1976). “Kanıtlamak Gerek Bu Yargıyı (Değıniler-Düzeltiler)”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 294, 1 Mart 1976, s.140-143.
- ÖZDEMİR-4 E. (1976). “Deyimlerimiz, Türk Dili Dergisi (Değıniler-Düzeltiler)”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 295, 1 Nisan 1976, s.246-248
- ÖZDEMİR-6, E. (1976). “Nasıl Yaratılıyor Yeni Sözcükler (Değıniler-Düzeltiler)”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 297, 1 Haziran 1976, s.435-437.
- ÖZDEMİR-9, E. (1976). “Ulusçuluğun Ölçütüdür Dil Devrimi (Değıniler-Düzeltiler)”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIV, Sayı: 300, 1 Eylül 1976, s.416-417.
- ÖZDEMİR-10, E. (1976). “Halkın Dilidir Öz Türkçe, Türk Dili Dergisi (Değıniler-Düzeltiler)”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIV, Sayı: 301, 1 Ekim 1976, s.495-497.
- ÖZDEMİR-11, E. (1976). “Özlenen (Değıniler-Düzeltiler)”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIV, Sayı: 302, 1 Kasım 1976, s.585-587.
- ÖZDEMİR, M. (2008). *II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Divan Edebiyatı Tartışmaları*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- PALA, İ. (2002). “Türk Dili Nereden Nereye”, *Journal of İstanbul Kültür University*, 2002/2, pp. 47-54.
- SELÇUK, S. (1976). “Fransızcada Özleşme Akımı ve Dile İlişkin Yasanın Öyküsü”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 297, 1 Haziran 1976, s.150.
- SİMAV, A. (1976). “Dil Şabanlığı”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 294, 1 Mart 1976, s.151-152.
- SOSYAL, İ. (1976). “Bu Kafayla Giderse”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 293, 1 Şubat 1976, s.150.
- TACHAU, Frank (1964). “Language And Politics: Turkish Language Reform”, *The Review of Politics*, Vol. 26, No. 2, pp. 191–204.
- TİMURTAŞ, F. K. (1995). *Dil Dâvası (Burhan Bozgeyik Röportajı)*, Bedir Yayınları, İstanbul
- VARDAR B. (1976). “Sözcük Üretiminde Yeni Bir Aşama”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 26, Cilt: XXXIII, Sayı: 296, 1 Mayıs 1976, s.322-326.
- VARDAR, B. (2001), *Dilbilim: Dilbilim Temel Kavram ve İlkeleri*, Multilingual Yayınları, İstanbul.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013